

Rekenkamer
Land van Cuijk

Toegankelijkheid stembureaus

Veldonderzoek 18 maart 2026

Inhoud

Inleiding.....	3
Conclusies.....	4
Aanbevelingen	5
Bestuurlijke reactie	7
Nawoord Rekenkamer Land van Cuijk	10
Bijlage 1. Technische bijlage	11
I. Bereikbaarheid	12
II. Betreedbaarheid	18
III. Bruikbaarheid	27
Bijlage 2. Rekenkamerbrief Toegankelijkheid stembureaus (bureauonderzoek)	33

Retouradres: Postbus 177, 5830 AD Boxmeer

Geachte leden van de raad,

Op 21 oktober 2025 heeft de Rekenkamer Land van Cuijk (hierna: Rekenkamer) u geïnformeerd over de resultaten van de eerste fase van het onderzoek naar de toegankelijkheid van stembureaus voor inwoners met een lichamelijke beperking (zie bijlage 2). De Kieswet schrijft voor dat burgemeester en wethouders er zorg voor dragen dat alle in de gemeente aangewezen stemlokalen zodanig zijn gelegen en zo zijn ingericht en uitgerust dat mensen met lichamelijke beperkingen zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen. Als hier niet aan wordt voldaan dient zij de gemeenteraad over de reden hiervoor te informeren.

Inleiding

De eerste fase van het onderzoek richtte zich op beleid, organisatie, samenwerking en communicatie rondom verkiezingen. De Rekenkamer constateerde in de rekenkamerbrief van oktober vorig jaar dat de gemeente Land van Cuijk de toegankelijkheid van stembureaus serieus oppakt en dat sprake is van grote betrokkenheid van stembureauleden, locatiebeheerders, de buitendienst en andere betrokken medewerkers. Tegelijkertijd zagen wij dat de toegankelijkheid van stemlocaties nog beperkt structureel was geborgd in beleid, systematische controles en evaluaties. In diezelfde brief heeft de Rekenkamer aangekondigd tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026 een praktijktoets uit te voeren bij alle stemlocaties.

Op 18 maart 2026 heeft de Rekenkamer daarom alle 64 stembureaus in de gemeente bezocht om te onderzoeken in hoeverre inwoners met een lichamelijke beperking daadwerkelijk zelfstandig hun stem konden uitbrengen. Daarbij zijn alle stemlocaties beoordeeld aan de hand van de Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus van de rijksoverheid. Deze criteria bevatten normen voor onder meer doorgangsbreedtes, hoogteverschillen, manoeuvreerruimte, bewegwijzering, zitvoorzieningen en hulpmiddelen.

De Rekenkamer heeft daarbij gekeken naar drie onderdelen van toegankelijkheid:

Datum
4 september 2026

Kenmerk
Z/25/261472
D/26/2484690

Behandeld door
Rekenkamer LvC

Onderwerp
Aanbiedingsbrief
rekenkamer-
onderzoek
Toegankelijkheid
Stembureaus
(veldonderzoek)

Bijlagen
Rekenkamerrapport

- Bereikbaarheid: kunnen inwoners zelfstandig vanaf de openbare weg het stemlokaal bereiken?
- Betreedbaarheid: kunnen inwoners het gebouw en het stembureau zelfstandig binnengaan?
- Bruikbaarheid: kunnen inwoners binnen het stembureau zelfstandig hun stem uitbrengen?

Met deze brief bieden wij u de resultaten van deze tweede onderzoeksfase aan. De uitgebreide technische bevindingen en observaties zijn opgenomen in de technische bijlage (bijlage 1).

Conclusies

Het praktijkonderzoek bevestigt op hoofdlijnen het beeld uit het eerste onderzoek. De Rekenkamer constateert dat inwoners met een lichamelijke beperking in de praktijk in alle gevallen hun stem konden uitbrengen. Tijdens de observaties zijn geen situaties aangetroffen waarin inwoners feitelijk werden uitgesloten van deelname aan het verkiezingsproces doordat een locatie niet bereikbaar, betreedbaar of bruikbaar was. Op de stemlocaties zijn de noodzakelijke voorzieningen aanwezig en blijkt stemmen in de praktijk goed mogelijk.

Daarbij viel opnieuw de grote inzet en betrokkenheid van stembureauleden, locatiebeheerders en ondersteunende diensten op. Tijdens de observaties zag de Rekenkamer regelmatig dat praktische oplossingen werden toegepast om de toegankelijkheid te verbeteren. Deuren werden geopend, obstakels verplaatst en hulpmiddelen actief aangeboden wanneer dat nodig was. Daardoor konden veel praktische knelpunten tijdens de verkiezingsdag worden opgevangen.

Zelfstandig toegankelijk stemmen betekent echter dat inwoners niet afhankelijk zijn van oplettende stembureauleden, ondersteuning of praktische improvisatie op de verkiezingsdag zelf. Hiervoor is het beter voldoen aan de technische toegankelijkheidseisen een belangrijke volgende stap. Zo voldeden doorgangen op een aanzienlijk deel van de locaties niet aan de gestelde breedtenormen. Ook kwamen op meerdere locaties hoogteverschillen voor die onvoldoende waren overbrugd of waarbij tijdelijke voorzieningen, zoals hellingbanen en oprijplaten, niet goed aansloten op de situatie ter plaatse.

Daarbij valt op dat een groot deel van de geconstateerde aandachtspunten relatief eenvoudig oplosbaar lijkt. Zo werden doorgangen soms smaller gebruikt dan technisch mogelijk was doordat slechts één deurvleugel geopend was, hingen kandidatenlijsten regelmatig buiten de voorgeschreven hoogte en waren hulpmiddelen zoals leesloepen niet altijd direct zichtbaar of beschikbaar. Ook konden routing, bewegwijzering en inrichting van stemlokalen op meerdere locaties worden verbeterd. Dergelijke aandachtspunten vragen vooral om betere voorbereiding, inrichting en bewustwording.

Een kleiner deel van de aandachtspunten is meer structureel van aard en daardoor lastiger oplosbaar. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om locaties met structurele hoogteverschillen of beperkte manoeuvreerruimte. Dergelijke gevallen vragen om een adequatere toepassing van tijdelijke maatregelen of het overwegen van alternatieve locaties.

Aanbevelingen

De uitkomsten van dit praktijkonderzoek benadrukken het belang van de volgende, reeds naar aanleiding van het bureauonderzoek gedane, aanbevelingen.

1. Formuleer beleid gericht op zelfstandig toegankelijke stemlocaties

De Rekenkamer beveelt het college om vóór de Provinciale Statenverkiezingen van maart 2027 beleid vast te stellen waarin expliciet wordt uitgewerkt hoe wordt toegewerkt naar structureel zelfstandig toegankelijke stemlocaties. Evalueer dit beleid periodiek en pas het beleid waar nodig aan (zie ook aanbeveling 4).

2. Versterk instructie en bewustwording bij stembureauleden

Het praktijkonderzoek laat zien dat de inzet van stembureauleden van grote waarde is voor de praktische toegankelijkheid van stemlocaties. De Rekenkamer beveelt aan de instructies voor stembureauleden verder uit te breiden en structureel aandacht te besteden aan routing, hulpmiddelen, inrichting van stemlokalen en het zelfstandig kunnen stemmen door inwoners met een lichamelijke beperking.

3. Controleer stemlocaties systematischer en frequenter

De Rekenkamer beveelt aan de toegankelijkheid van alle 64 stemlocaties structureel en periodiek te controleren en bevindingen centraal vast te leggen. Daarmee kunnen knelpunten tijdig worden herkend en aangepakt en wordt de toegankelijkheid minder afhankelijk van incidentele inzet en ervaring.

4. Evalueer toegankelijkheid structureel na verkiezingen

De Rekenkamer adviseert het college om kort na afloop van elke verkiezingen structureel te evalueren met stembureauvoorzitters, locatiebeheerders en waar mogelijk met ervaringsdeskundigen en belangenorganisaties, zodat praktische knelpunten snel in beeld komen en tijdig kunnen worden opgelost. Pas waar nodig het beleid hierop aan. Informeer de gemeenteraad na elke verkiezingen over de voortgang, de geconstateerde knelpunten en de verbetermaatregelen. Deel de resultaten van deze evaluaties tevens met de inwoners van de gemeente Land van Cuijk.

Afronding

Met dit tweeluik van onderzoeken heeft de Rekenkamer zowel de organisatorische voorbereiding als de feitelijke praktijk van toegankelijk stemmen in beeld gebracht. Daarmee ontstaat een completer beeld van de manier waarop de gemeente Land van Cuijk invulling geeft aan de wettelijke en maatschappelijke opdracht om verkiezingen toegankelijk te organiseren voor alle inwoners.

De Rekenkamer constateert dat inwoners met een lichamelijke beperking in de praktijk in alle gevallen hun stem konden uitbrengen en dat er geen situaties zijn aangetroffen waarin zij feitelijk werden uitgesloten. Tegelijkertijd laat het onderzoek zien dat zelfstandige toegankelijkheid nog niet overal volledig en structureel is gerealiseerd. De Rekenkamer ziet in de uitkomsten van haar onderzoek goede aanknopingspunten om de toegankelijkheid van stemlocaties de komende jaren verder te versterken.

Met vriendelijke groet,

Karin Meijer
Voorzitter Rekenkamer Land van Cuijk

Bestuurlijke reactie

Geachte mevrouw Meijer,

Hartelijk dank voor het toezenden van het rapport Toegankelijkheid stembureaus Veldonderzoek 18 maart 2026. In het kader van het bestuurlijk wederhoor bieden wij u graag onze reactie aan op uw bevindingen.

Wij zijn blij dat in de tweede fase van het onderzoek is geconcludeerd dat het veldonderzoek op hoofdlijnen het beeld bevestigt uit het onderzoek in de eerste fase.

In de praktijk is gebleken dat tijdens de gemeenteraadsverkiezingen op 18 maart 2026 in alle gevallen de inwoners met een lichamelijke beperking hun stem konden uitbrengen. Ook zijn wij blij dat opnieuw de grote inzet en betrokkenheid van de stembureauleden, de locatiebeheerders en de ondersteunende diensten is opgevallen.

Artikel J4, lid 2 van de Kieswet geeft aan dat burgemeester en wethouders er zorg voor moeten dragen dat kiezers zoveel mogelijk hun stem zelfstandig moeten kunnen uitbrengen.

De Rekenkamer heeft specifiek gekeken naar de inwoners met een lichamelijke beperking. Gelukkig blijken die bijna allemaal zelfstandig in staat te zijn geweest om hun stem uit te brengen.

Wij hebben ook geen klachten of signalen van inwoners met een lichamelijke beperking ontvangen.

Wij onderschrijven de conclusie dat er nog verbeterpunten zijn omdat niet op alle locaties wordt voldaan aan de technische toegankelijkheidseisen zodat inwoners met een lichamelijke beperking zonder hulp van stembureauleden zelfstandig kunnen stemmen. Met nog betere voorbereiding, inrichting en bewustwording kunnen veel geconstateerde aandachtspunten opgelost worden.

U hebt in uw rapport de volgende aanbevelingen gedaan:

1. Formuleer beleid gericht op zelfstandig toegankelijk stemmen;
2. Versterk instructie en bewustwording bij stembureauleden;
3. Controleer stemlocaties systematischer en frequenter;
4. Evalueer toegankelijkheid structureel na verkiezingen.

Onze reactie op de aanbevelingen.

1. Formuleer beleid gericht op zelfstandig toegankelijk stemmen.

Wij zijn voornemens om voor de verkiezingen van 2027 een beleidsnotitie in ruime zin op te stellen, dus niet alleen gericht op inwoners met een lichamelijke beperking, waarin de conclusies en de aanbevelingen van fase 1 en fase 2 van het onderzoek worden meegenomen.

2. Versterk instructie en bewustwording bij stembureauleden.

Wij zijn van mening dat er meer dan voldoende informatie over de toegankelijkheid wordt verstrekt maar blijven bij de komende verkiezingen weer veelvuldig aandacht vragen voor de “actielijst toegankelijk stemmen”.

Ook zullen wij steekproefsgewijs de stemlokalen blijven bezoeken en ook Stichting Toegankelijk Land van Cuijk vragen om de stemlokalen te controleren op toegankelijkheid.

De voorzitters van het stembureau (ambtenaren) worden uitgebreid geïnstrueerd over toegankelijkheid van het stembureau voor mensen met een lichamelijke beperking. De “actielijst toegankelijk stemlokaal” wordt behandeld in de verplichte e-learning. Voor nieuwe voorzitters wordt naast de e-learning in de extra klassikale instructie de actielijst behandeld. De aandachtspunten uit de actielijst staan in het informatieboekje voor de voorzitter en op de dag van de verkiezingen moet door de voorzitter een digitale checklist worden afgevinkt waarbij o.a. alle vragen met betrekking tot de toegankelijkheid aan de orde komen. Als er dan nog zaken niet op orde zijn kan direct actie worden ondernomen door de buitendienst.

De actielijst wordt ook gepubliceerd op Teams en is ruim voor de verkiezingen beschikbaar voor de voorzitters.

Naast de voorzitters zijn ook de overige stembureauleden verplicht om de e-learning te volgen en na afloop een toets te doen waarvoor een certificaat gehaald moet worden. Wij zijn van mening dat hiermee alle stembureauleden voldoende op de hoogte zijn van de “actielijst toegankelijk stemmen”.

3. Controleer stemlocaties systematischer en frequenter.

De beoordeling en keuring van nieuwe stemlokalen wordt door medewerkers van Team Verkiezingen samen met een medewerker van de buitendienst gedaan aan de hand van de “checklist toegankelijkheid stembureaus” die is opgesteld door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De beheerders van de bestaande stemlokalen vullen voor elke verkiezing een inventarisatieformulier in waar zij alle vragen met betrekking tot de toegankelijkheid beantwoorden.

De inwoners kunnen tijdens de verkiezingen op de website [Waar is mijn stemlokaal - Land van Cuijk](#) zien welke voorzieningen er zijn op het stembureau van hun keuze.

Wij zullen er voor zorgen dat tijdig voor de volgende verkiezingen deze informatie geactualiseerd wordt.

Verder zijn wij van mening dat Stichting Toegankelijk Land van Cuijk in de toekomst betrokken moet worden bij de beoordeling en de controle van de (nieuwe) stemlokalen en zullen hen bij de volgende verkiezingen daarvoor uitnodigen.

4. Evalueer toegankelijkheid structureel na verkiezingen.

Wij zijn van mening dat naast de evaluaties met de voorzitters van de stembureaus, Team Facilitair en de buitendienst in de toekomst ook een evaluatie met Stichting Toegankelijk Land van Cuijk moet plaatsvinden.

Bij de volgende verkiezingen zal ook Stichting Toegankelijk Land van Cuijk een uitnodiging voor de evaluatie ontvangen.

Burgemeester en wethouders,
de secretaris,

de burgemeester,

Johan Postma

Marieke Moorman

Nawoord Rekenkamer Land van Cuijk

De Rekenkamer dankt het college voor zijn positieve reactie op haar rapport, conclusies en aanbevelingen. We zijn verheugd dat het college voor de provinciale verkiezingen van maart 2027 met beleid komt dat gericht is op het zelfstandig kunnen uitbrengen van de stem door alle inwoners van Land van Cuijk.

Met het oog op deze verkiezingen kan het college veel van de door de Rekenkamer vastgestelde knelpunten laten aanpakken. Het gaat overwegend om knelpunten die zich eenvoudig en snel laten oplossen. Daarbij is het van belang dat de instructie voor alle stembureauleden op het punt van toegankelijkheid wordt verbreed en verdiept, zodat leden alert zijn op alles wat de toegankelijkheid van een stembureau kan belemmeren.

Ook is de Rekenkamer verheugd over het voornemen om Stichting Toegankelijk Land van Cuijk structureel te betrekken bij de controles van stemlocaties. Van belang blijft dat niet alleen nieuwe stemlocaties worden beoordeeld, maar ook bestaande stemlocaties periodiek en systematisch worden gecontroleerd. Daarmee kunnen eventuele knelpunten tijdig worden gesignaleerd en verholpen.

Tot slot is de Rekenkamer verheugd dat het college de evaluatie na afloop van de verkiezingen breed wil inzetten. Wij vragen het college de uitkomsten hiervan ook met de gemeenteraad te delen.

Met vriendelijke groet,

Karin Meijer
Voorzitter Rekenkamer Land van Cuijk

Bijlage 1. Technische bijlage

Op 18 maart 2026 vonden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Op die dag bezocht de Rekenkamer Land van Cuijk alle 64 stembureaus om te onderzoeken in hoeverre inwoners met een lichamelijke beperking zelfstandig hun stem konden uitbrengen.

De Kieswet schrijft voor dat stemlokalen toegankelijk moeten zijn. Wanneer een stemlokaal niet volledig toegankelijk is, moet het college de gemeenteraad hierover informeren. Daarbij gaat het niet alleen om de aanwezigheid van voorzieningen, maar vooral om de vraag of inwoners zelfstandig gebruik kunnen maken van het stemlokaal en het stembureau.

Om dat te beoordelen hebben wij alle stemlocaties geschouwd aan de hand van de Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus van de rijksoverheid. Deze criteria bevatten normen voor onder meer doorgangsbreedtes, hoogteverschillen, manoeuvreerruimte, bewegwijzering, zitvoorzieningen en hulpmiddelen.

Wij hebben daarbij gekeken naar drie onderdelen van toegankelijkheid:

- Bereikbaarheid: kunnen inwoners zelfstandig vanaf de openbare weg het stemlokaal bereiken?
- Betreedbaarheid: kunnen inwoners het gebouw en het stembureau zelfstandig binnengaan?
- Bruikbaarheid: kunnen inwoners binnen het stembureau zelfstandig hun stem uitbrengen?

In dit onderzoek ligt de nadruk op fysieke toegankelijkheid voor mensen met een mobiliteitsbeperking, zoals inwoners die gebruikmaken van een rolstoel, rollator of scootmobiel. Bevindingen over toegankelijkheid voor blinden en slechtzienden zijn wel meegenomen wanneer deze tijdens de observaties naar voren kwamen, maar maakten géén formeel onderdeel uit van de onderzoeksopzet.

De Rekenkamer constateert dat inwoners met een lichamelijke beperking in de praktijk hun stem konden uitbrengen, mede dankzij de inzet van stembureauleden. Tegelijkertijd zijn op een aanzienlijk deel van de locaties nog knelpunten aanwezig die zelfstandig stemmen kunnen bemoeilijken. Dat komt met name door hoogteverschillen die niet of onvoldoende zijn overbrugd, deuren die te smal of zwaar zijn en obstakels op routes naar het stemlokaal of stembureau. Daarnaast zijn er kleinere praktische aandachtspunten die voor sommige inwoners hinderlijk kunnen zijn, zoals onduidelijke bewegwijzering, ontbrekende kandidatenlijsten of hulpmiddelen (loepen) die niet direct zichtbaar zijn.

In de volgende hoofdstukken zetten wij de uitkomsten van de schouw af tegen de geldende normen. Daarbij beschrijven wij niet alleen waar locaties formeel niet voldoen, maar ook hoe toegankelijkheid in de praktijk wordt ervaren. De optelling wijkt in sommige gevallen af van 64, omdat niet iedere situatie op alle locaties van toepassing was.

I. Bereikbaarheid

Stemlocaties zijn meestal vindbaar, maar niet altijd direct zichtbaar vanaf de openbare weg

Als inwoners willen stemmen, is het belangrijk dat een stemlocatie goed te vinden is. Dat blijkt in de praktijk echter niet altijd vanzelfsprekend. Bij ongeveer 8% van de locaties is geen aanduiding aan de openbare weg geplaatst. Daarnaast is bij circa 7% van de locaties de aanwezige aanduiding niet goed zichtbaar of herkenbaar vanaf afstand. Tegelijkertijd voldoen de aanduidingen zelf vrijwel altijd aan de vormgevingseisen: tekstgrootte, contrast en leesbaarheid zijn in nagenoeg alle gevallen op orde. De knelpunten liggen daarmee niet zozeer in het ontwerp van de beachflag – die is op zichzelf duidelijk – maar vooral in de plaatsing ervan en de omgeving waarin deze staat.

1.1a - Er is een duidelijke aanduiding (bord of beachflag) aanwezig op of langs de openbare weg.

Aanduidingen staan niet altijd direct aan de openbare weg, maar bijvoorbeeld verder op het terrein, tegen een gevel, in een inrit of pas bij de entree van het gebouw waar gestemd kan worden. Daarbij komen afstanden van enkele tientallen meters voor. Hierdoor vervult de aanduiding haar functie als vroegtijdig oriëntatiepunt minder goed: de stemlocatie wordt soms pas zichtbaar wanneer bezoekers zich al op het terrein bevinden.

“De ingang zit om de hoek; ik zag het pas doordat er mensen uitkwamen.”

1.1b - De aanduiding is vanaf voldoende afstand goed zichtbaar en direct herkenbaar.

Ook omgevingsfactoren beperken soms de zichtbaarheid. Aanduidingen staan bijvoorbeeld achter geparkeerde voertuigen, deels verscholen achter bomen of andere objecten, of in een omgeving met veel andere visuele prikkels, zoals reclameborden en bewegwijzering. Daardoor is de aanduiding wel aanwezig, maar draagt deze in de praktijk beperkt bij aan het eenvoudig vinden van de stemlocatie. De route naar de ingang is daardoor niet altijd direct duidelijk, waardoor bezoekers de locatie soms pas herkennen bij aankomst of indirect, bijvoorbeeld door andere kiezers te volgen of mensen het gebouw te zien verlaten.

Parkeerfaciliteiten zijn meestal aanwezig, maar niet altijd goed bruikbaar

De beschikbaarheid van parkeervoorzieningen dicht bij de entree is in de meeste gevallen op orde. Bij circa 5% van de locaties ontbreekt echter een gehandicaptenparkeerplaats binnen 100 meter van de ingang. Daarnaast is bij ongeveer 5% van de locaties een aanwezige parkeerplaats in de praktijk niet bruikbaar, bijvoorbeeld doordat deze bezet is of gereserveerd wordt gebruikt.

1.2a - Er is een formeel ingerichte gehandicaptenparkeerplaats aanwezig binnen 100 meter van de hoofdentree.

De observaties laten zien dat de feitelijke bruikbaarheid van gehandicaptenparkeerplaatsen niet altijd vanzelfsprekend is. Sommige plaatsen bevinden zich op privéterrein of zijn gekoppeld aan specifieke gebruikers. Ook komt het voor dat beschikbare plaatsen structureel bezet zijn. In enkele situaties ontbreken formele gehandicaptenparkeerplaatsen volledig en wordt gebruikgemaakt van parkeerruimte langs de weg, die vaak al bezet is.

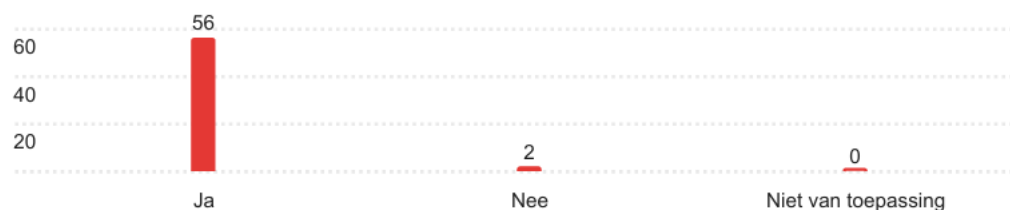
1.2a2 - Er staat een voertuig zonder geldige gehandicaptenparkeerkaart geparkeerd op deze parkeerplaats.

Ook de kwaliteit van de parkeerplaatsen en de route naar de entree varieert. Er zijn voorbeelden van onverharde ondergrond, zoals grind of zand, maar ook van kuilen, plassen en wortelopdruk. Dit kan het gebruik met een rolstoel of rollator bemoeilijken. Daarnaast worden hellende vlakken tussen parkeerplaats en entree genoemd, die in combinatie met de ondergrond als belastend kunnen worden ervaren.

“Geen formele parkeerplaatsen: grind, kuilen en plassen. De plekken in de straat waren al bezet.”

1.2c - Het hoogteverschil tussen de parkeerplaats en het trottoir voldoet aan de norm (maximaal 2 cm).

Hoewel het hoogteverschil tussen parkeerplaats en trottoir slechts in circa 3% van de gevallen niet aan de norm voldoet, blijkt de oversteek in de praktijk vaker lastig. Routes lopen regelmatig via de rijbaan, waarbij tussen verkeer en geparkeerde voertuigen moet worden gemanoeuvreed. Ook zijn er situaties waarin een toegankelijke route aanwezig is, maar alleen via een omweg bereikbaar is, bijvoorbeeld via een helling in plaats van een directe trap. Hierdoor nemen de afstand en de belasting toe.

De route naar de entree is meestal bruikbaar, maar kent regelmatig praktische belemmeringen

De route van de openbare weg naar de entree voldoet in de meeste gevallen op hoofdlijnen aan de formele eisen, maar kent in de praktijk verschillende beperkingen. In circa 17% van de gevallen is de route niet vrij van obstakels of onvoldoende verhard.

1.3c - De toegangsroute is voldoende verhard en vrij van obstakels.

Een voorbeeld van een obstakelvrije toegangsroute (links) en een oneffen toegangsroute met plassen en kuilen (rechts)

Voorbeelden van toegangsroutes met obstakels: een dranghek op de stoep (links) en een toegangsroute waarlangs wegwerkzaamheden worden uitgevoerd (rechts)

Daarnaast voldoet bij ongeveer 8% van de locaties het hoogteverschil niet aan de norm van maximaal 2 cm.

1.3d - Het maximaal aanwezige hoogteverschil op de toegangsroute voldoet aan de norm (maximaal 2 cm).

Hoewel de minimale doorgangsbreedte van 85 cm slechts in circa 3% van de gevallen formeel niet wordt gehaald, blijkt de beschikbare ruimte in de praktijk vaker beperkt. Obstakels zoals paaltjes, fietsen, tafels, banken en geparkeerde auto's versmallen de doorgang of maken passeren lastiger. In meerdere situaties is de route wel bruikbaar voor één gebruiker, maar niet geschikt voor gelijktijdig gebruik in twee richtingen.

Ook de kwaliteit van de ondergrond vormt een terugkerend aandachtspunt. Voorbeelden zijn losliggende matten, roosters met grote openingen en zachte of oneffen ondergrond waarin wielen kunnen wegzakken. Daarnaast zijn er hellingen die formeel binnen de norm vallen, maar in combinatie met beperkte ruimte of andere obstakels toch als belastend kunnen worden ervaren. Wanneer een overbrugging van een hoogteverschil nodig is, ontbreekt deze in circa 40% van de gevallen. Als wel een voorziening aanwezig is, voldoet deze in 66% van de gevallen niet aan de norm, bijvoorbeeld doordat de helling te steil is, onvoldoende breed is of niet stabiel aansluit op de ondergrond.

“Onder de mat zit een gat – een wiel van een rolstoel of rollator kan hier wegzakken.”

1.3e - Er is een voorziening aanwezig om het hoogteverschil te overbruggen.

Daarnaast is de route niet altijd logisch of direct. In meerdere gevallen loopt de meest zichtbare route via een trap, terwijl een toegankelijke route alleen bereikbaar is via een zijpad of omweg. Wanneer duidelijke bewegwijzering ontbreekt, is deze route minder vanzelfsprekend te vinden.

1.3f - De voorziening voor het overbruggen van het hoogteverschil voldoet aan de geldende normen.

II. Betreedbaarheid

Entrees zijn meestal toegankelijk, maar drempels en zware deuren beperken zelfstandig gebruik

De entree is een belangrijke plek waar verschillende aspecten van toegankelijkheid samenkomen en waar knelpunten vaak zichtbaar worden. De minimale doorgangsbreedte van 85 cm wordt in circa 8% van de gevallen niet gehaald. Daarnaast voldoet ongeveer 48% van de locaties niet aan de ruimere norm van 110 cm, die wij aanvullend hebben gehanteerd omdat deze beter aansluit bij de gemiddelde breedte van grotere hulpmiddelen zoals scootmobielen. Dat betekent dat veel entrees formeel toegankelijk zijn, maar in de praktijk beperkt ruimte bieden voor bijvoorbeeld een scootmobiel of het comfortabel passeren van andere bezoekers.

Voorbeeld van een entree met een brede vrije doorgangsbreedte en een aangebrachte voorziening om hoogteverschil te overbruggen

1.4d - De vrije doorgangsbreedte is minimaal 85 cm.

1.4d2 - De vrije doorgangsbreedte is minimaal 110 cm.

Opvallend is dat deuren in de praktijk regelmatig openstaan of met hulpmiddelen, zoals deurstoppers, worden vastgezet. Daarmee zijn vaak praktische oplossingen gevonden om de toegankelijkheid te verbeteren. Tegelijkertijd laat dit zien dat zelfstandig gebruik niet altijd volledig door de fysieke inrichting zelf wordt ondersteund.

Ook hoogteverschillen vormen regelmatig een aandachtspunt. In circa 22% van de gevallen voldoet het hoogteverschil tussen buiten en binnen niet aan de norm van 2 cm. Waar een voorziening aanwezig is om dit hoogteverschil te overbruggen, voldoet ongeveer de helft daarvan niet volledig aan de eisen. Het gaat bijvoorbeeld om voorzieningen die te steil, te smal, instabiel of onvoldoende aangesloten op de ondergrond zijn.

1.4f - Het hoogteverschil tussen bestrating en onderdorpel voldoet aan de norm (maximaal 2 cm).

Voorbeeld van een hoogteverschil dat precies binnen de norm van maximaal 2 cm valt

Daarnaast bestaat de entree vaak uit meerdere opeenvolgende elementen, zoals een buitendorpel, schoonloopmat en binnendorpel. Samen zorgen deze voor een groter hoogteverschil dan op basis van afzonderlijke metingen zichtbaar wordt. Ook schoonloopproosters vormen geregeld een aandachtspunt, doordat openingen te breed zijn en wielen van een rolstoel of rollator kunnen blijven steken.

Voorbeeld van een entree met een losse rubbermat (links) en een entree met een tijdelijk aangebrachte overbrugging, zowel binnen als buiten (rechts)

1.4h - Er is een tijdelijke dorpeloverbrugging aanwezig.

1.4i - [1.4i] De dorpeloverbrugging voldoet aan de geldende norm.

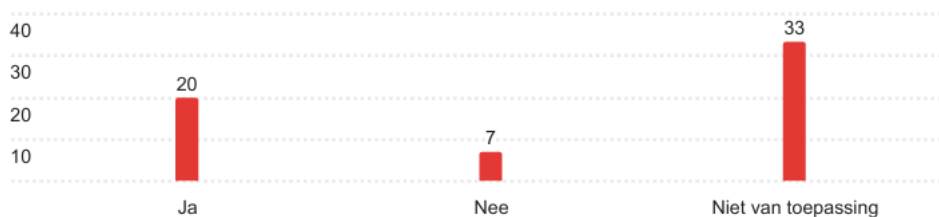

Voorbeeld van een (te smalle) tijdelijke dorpeloverbrugging (links) en een voorbeeld waar de tijdelijke dorpeloverbrugging is verwijderd (rechts)

De bedienbaarheid van deuren vormt in een deel van de locaties een aandachtspunt. Verschillende deuren werden in de praktijk als zwaar ervaren, mede door deurdrangers. Hoewel de norm hiervoor objectief lastig vast te stellen was tijdens de observaties, ging het met name om situaties waarin deuren niet eenvoudig en zonder merkbare kracht geopend konden worden. Bij tweevleugelige deuren staat bovendien vaak slechts één deur open, waardoor de beschikbare doorgang smaller is dan technisch mogelijk.

“De deur is zwaar en met de drempel denk ik dat je hier niet zelfstandig naar binnen komt.”

1.4m - De maaswijdte van het schoonlooprooster voldoet aan de norm (maximaal 2 cm).

In een aantal gevallen werden schoonlooproosters aangetroffen met een maaswijdte van 3x3 cm. Deze voldeden daarmee niet aan de norm van maximaal 2x2 cm.

Voorbeeld van een schoonlooprooster met een maaswijdte van 3x3 cm

Binnenroutes zijn meestal bruikbaar, maar inrichting en gebruik zorgen voor beperkingen

Hoewel de route van de entree naar de stemruimte in formele zin meestal voldoet aan de eisen voor vlakheid en obstakelvrijheid – slechts circa 2% voldoet hier niet aan – laat de praktijk een wisselender beeld zien. Dat komt doordat de metingen plaatsvinden op specifieke onderdelen van de route, terwijl de feitelijke bruikbaarheid mede wordt bepaald door inrichting, gebruik en drukte op het moment zelf. Zo kan een route formeel voldoende breed zijn, maar in de praktijk toch lastig begaanbaar worden door meubilair, wachtrijen of andere obstakels. In circa 10% van de gevallen is de beschikbare breedte lokaal onvoldoende, bijvoorbeeld bij doorgangen of langs meubilair. Elementen zoals garderobes, tafels, stoelen en wachtruimtes beperken daar de doorgang.

Voorbeelden van binnenroutes

2.1d - De breedte van de volledige route voldoet aan de norm (minimaal 1,20 m).

Ook tussendeuren vormen regelmatig een aandachtspunt. In een groot deel van de locaties moet na de toegangsdeur minimaal één extra deur worden gepasseerd en in een kleiner deel meerdere deuren. Deze deuren zijn vaak handbediend en niet altijd volledig geopend. Bij tweevleugelige deuren staat regelmatig slechts één deur open, waardoor de doorgang smaller blijft dan technisch mogelijk is. Daarnaast functioneren automatische deuren niet altijd prettig in het gebruik, bijvoorbeeld doordat zij te snel openen of sluiten of in een richting bewegen die het passeren bemoeilijkt.

Routes lopen bovendien regelmatig door druk gebruikte ruimtes, zoals schoolgangen of wachtruimtes. De aanwezigheid van mensen, meubilair en activiteiten beïnvloedt daar de doorgang en maakt de situatie minder voorspelbaar. Daardoor kan de feitelijke toegankelijkheid gedurende de dag verschillen.

“De route loopt door een wachtruimte met tafels en stoelen – het kan, maar het is niet handig.”

Beschikbare doorgang wordt in de praktijk regelmatig smaller dan mogelijk is

De toegang tot de stemruimte vertoont vergelijkbare aandachtspunten als de hoofdentree. Circa 11% van de doorgangen voldoet niet aan de minimale breedte van 85 cm en ongeveer 51% niet aan de ruimere norm van 110 cm. In veel gevallen wordt de beschikbare doorgang in de praktijk kleiner doordat bij tweevleugelige deuren slechts één deur geopend is.

3.1e - De vrije doorgangsbreedte is minimaal 85 cm.

3.1e2 - De vrije doorgangsbreedte is minimaal 110 cm.

Daardoor ontstaat een verschil tussen de ruimte die technisch beschikbaar is en de ruimte die feitelijk gebruikt kan worden. In meerdere situaties zou de doorgang bij volledig geopende deuren ruim voldoende zijn, maar dit gebeurt niet standaard. Ook de positie van deuren speelt een rol. Beperkte opstelruimte, scherpe draaihoeken en nabij geplaatste objecten kunnen het passeren extra lastig maken.

“Met beide deurvleugels open is er genoeg ruimte, maar standaard staat er maar één open.”

Net als bij de hoofdentree staan deuren in de praktijk regelmatig open of worden zij tijdelijk vastgezet. Daarmee worden praktische oplossingen gevonden die de toegankelijkheid verbeteren, maar tegelijkertijd kunnen onderliggende knelpunten hierdoor minder zichtbaar blijven.

Voorbeelden van deuren op de binnenroute naar een stemruimte

III. Bruikbaarheid

Stemruimtes zijn meestal goed toegankelijk, maar voorzieningen als zitplaatsen en leesloepen ontbreken regelmatig

De stemruimte zelf voldoet over het algemeen goed aan de basisvoorwaarden voor toegankelijkheid. In geen van de bezochte locaties zijn problemen geconstateerd met de vloer, hoogteverschillen of de beschikbare manoeuvreerruimte.

Voorbeelden van obstakelvrije vloeren in stemruimtes

3.2a - De vloer in de stemruimte is voldoende vlak en vrij van obstakels.

Op specifieke onderdelen zijn echter wel tekortkomingen zichtbaar. In circa 19% van de stemruimtes ontbreken zitplaatsen en in ongeveer 65% is geen stoel met armleuningen aanwezig, terwijl dit wel onderdeel is van de toegankelijkheidseisen. Daarbij zijn stoelen regelmatig wel aanwezig, maar bijvoorbeeld opgestapeld of buiten de ruimte geplaatst, waardoor zij niet direct gebruikt kunnen worden.

Voorbeeld van opgestapelde stoelen in een stemruimte

“Stoelen zijn er wel, maar ze staan opgestapeld in de hoek en zijn niet direct bruikbaar.”

3.3a - In de stemruimte zijn zitplaatsen aanwezig.

3.3b - Minimaal één stoel is uitgevoerd met armleuningen.

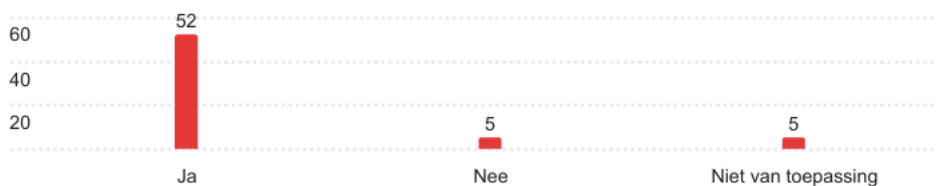
Ook alternatieve zitvoorzieningen, zoals barkrukken of gymbankjes, komen voor maar zijn minder geschikt voor mensen die extra ondersteuning nodig hebben. Daarnaast worden stoelen soms pas beschikbaar gemaakt na een verzoek, waardoor zelfstandig gebruik minder vanzelfsprekend is.

Bij de stembokjes ontbreekt in circa 2% van de gevallen een verlaagd schrijfblad. Daarnaast vallen vooral praktische details op die het gebruik kunnen beïnvloeden. In ongeveer 8% van de gevallen is het potloodkoord te kort of ontbreekt het volledig. Ook de manier van bevestigen – bijvoorbeeld aan één zijde aan de bovenkant in plaats van in het midden – kan het gebruik beperken. Verder is de verlichting niet altijd gelijkmatig, waardoor verschillen in lichtsterkte of kleur de leesbaarheid kunnen beïnvloeden.

Voorbeeld van stembokjes waarvan één is uitgevoerd met een verlaagd schrijfblad

3.4c2 - Het koord waaraan het stempotlood vast zit is lang genoeg.

Kandidatenlijsten zijn regelmatig lastig bereikbaar of zichtbaar

De kandidatenlijst vormt een terugkerend aandachtspunt binnen de stemruimte. In circa 46% van de gevallen voldoet de ophanghoogte niet aan de norm dat de lijst tussen 1 en 1,8 meter hoogte moet hangen. Daarnaast ontbreekt in ongeveer 17% van de locaties de kandidatenlijst volledig in de stemruimte.

3.6a - Er is een kandidatenlijst in de stemruimte aanwezig.

3.6b - De kandidatenlijst is opgehangen conform de geldende norm (tussen 1 en 1,8 meter hoogte).

De afwijkingen zijn divers. Kandidatenlijsten hangen bijvoorbeeld te hoog, te laag, scheef, in een hoek of achter obstakels, of worden liggend op tafels aangeboden. Ook bevindt de lijst zich regelmatig buiten de stemruimte, bijvoorbeeld in een gang of voorportaal, waardoor deze minder gemakkelijk te vinden en te gebruiken is.

Voorbeeld van een kandidatenlijst aangeboden op een tafel (links) of op een lastig bereikbare positie (rechts)

“De kandidatenlijst hangt te hoog en buiten de stemruimte – je moet er echt naar zoeken.”

3.6c - Er is voldoende vrije draaicirkel/manoeuvrerruimte aanwezig bij de kandidatenlijst.

Daarnaast beïnvloedt ook de inrichting van de ruimte de bruikbaarheid. Tafels, banken en andere objecten kunnen de toegang tot de kandidatenlijst beperken. In smalle doorgangen zorgt de plaatsing van de lijst soms bovendien voor extra belemmering van de route, bijvoorbeeld wanneer kiezers stilstaan om de lijst te lezen en daardoor weinig passeerruimte overblijft. Daardoor is de kandidatenlijst wel aanwezig, maar niet altijd goed bruikbaar voor alle kiezers.

“Leesloepen zijn meestal aanwezig, maar niet altijd direct bruikbaar”

De leesloep is in de meeste gevallen aanwezig en functioneert doorgaans naar behoren. De zichtbaarheid en directe bruikbaarheid zijn echter niet altijd vanzelfsprekend. In circa 8% van de gevallen ligt de leesloep niet zichtbaar op tafel. Soms bevindt deze zich nog in een doos of hoes, of ligt deze op een minder opvallende plek. Daardoor moet de leesloep in sommige situaties eerst worden gezocht of opgevraagd, wat de drempel voor gebruik verhoogt. Daarnaast zijn enkele praktische aandachtspunten geconstateerd, zoals beeld dat omgekeerd wordt weergegeven, moeite met scherpstellen of verlichting op de loep die niet goed werkt.

3.7a - Er is een leesloep zichtbaar aanwezig op de tafel van de stembureauleden.

“De leesloep lag nog in de doos; ik moest ernaar vragen en hij werd pas na zoeken gevonden.”

Alternatieve uitgangen zijn vaak minder toegankelijk ingericht

Bij circa 5% van de locaties verloopt de uitgang via een andere route dan de ingang. In deze gevallen blijkt de uitgang meestal minder toegankelijk ingericht. Zo voldoet in circa 67% van deze situaties het hoogteverschil niet aan de norm. Wanneer een voorziening aanwezig is om dit hoogteverschil te overbruggen, voldoet deze in geen van de gevallen volledig aan de eisen.

“De uitgang loopt via een andere route met deuren en wachttruimte – minder logisch dan de ingang.”

4.1g - Het hoogteverschil tussen onderdorpel en bestrating voldoet aan de norm (maximaal 2 cm).

4.1i - De dorpeloverbrugging voldoet aan de geldende norm.

Hoewel het aantal observaties beperkt is, komt hetzelfde beeld meerdere keren terug: alternatieve uitgangen lijken in de praktijk minder aandacht te krijgen bij de inrichting en vormen daardoor een zwakker onderdeel van de toegankelijkheid van de stemlocatie.

Toegankelijkheid is soms afhankelijk van praktische ondersteuning

In circa 6% van de observaties deed zich een situatie voor waarin ondersteuning nodig was, bijvoorbeeld bij het passeren van een deur, het bereiken van een voorziening of het gebruik van een stemhokje. In deze situaties werd doorgaans hulp geboden door stembureauleden of aanwezige begeleiders.

“Het stembureau opent extra deuren en helpt actief wanneer dat nodig is.”

Bijlage 2. Rekenkamerbrief Toegankelijkheid stembureaus (bureauonderzoek)

Publicatiedatum: 21 oktober 2025

Geachte leden van de raad,

Op 18 april 2025 heeft de Rekenkamer Land van Cuijk (hierna: Rekenkamer) de gemeenteraad geïnformeerd over de start van het onderzoek naar de toegankelijkheid van stembureaus voor inwoners met een lichamelijke beperking. Een toegankelijk stembureau is essentieel om gelijke participatie in het democratisch proces te waarborgen. Inwoners met een lichamelijke beperking moeten zonder belemmeringen hun stem kunnen uitbrengen. Gemeenten hebben hierin een belangrijke verantwoordelijkheid.

Met dit onderzoek wil de Rekenkamer inzicht geven in de wijze waarop de gemeente Land van Cuijk (hierna: Land van Cuijk) invulling geeft aan deze wettelijke verplichting. Daarbij richten wij ons op de voorbereiding, organisatie en communicatie rondom verkiezingen. Dit onderzoek vormt de eerste fase van een tweeluik. In de tweede fase, tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2026, toetsen wij de daadwerkelijke toegankelijkheid van de stemlocaties in de praktijk. De recent ingelaste verkiezingen van oktober 2025 komen te vroeg om het tweede onderzoek al tijdens deze verkiezingen uit te voeren. Wel kon de voorbereiding op deze verkiezingen gedeeltelijk worden meegenomen in dit eerste onderzoek.

Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is om inzicht te geven in het beleid, de organisatorische aanpak en communicatie van de gemeente rondom de toegankelijkheid van stembureaus voor inwoners met een lichamelijke beperking. Daarmee willen wij bijdragen aan kwaliteitsverbetering en het versterken van een inclusieve democratie.

Opzet en aanpak

Het onderzoek bestond uit documentonderzoek en enquêtes onder stembureauvoorzitters en locatiebeheerders. Daarnaast hebben we interviews afgenomen met enkele voorzitters van stembureaus, locatiebeheerders, het projectteam Verkiezingen, de Buitendienst, de Stichting Toegankelijk Land van Cuijk (die de stem van inwoners met een lichamelijke beperking vertegenwoordigt) en een ervaringsdeskundige.

Centrale onderzoeksvraag

‘Wat is de kwaliteit van het proces van voorbereiding, organisatie en communicatie met betrekking tot de toegankelijkheid van stembureaus voor inwoners met een lichamelijke beperking in de gemeente Land van Cuijk, en welke mogelijkheden voor verbetering zijn er in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026?’

Algemene indruk

De algemene indruk die de Rekenkamer heeft overgehouden uit dit onderzoek is positief. Stembureauvoorzitters en locatiebeheerders beoordelen hun locaties gemiddeld met een ruime voldoende tot goed. Wel merken wij daarbij op dat de beoordeling door stembureauvoorzitters en locatiebeheerders niet automatisch weergeeft hoe inwoners met een lichamelijke beperking de toegankelijkheid ervaren. Pas na de tweede fase van dit onderzoek, tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026, kan er meer gezegd worden over de daadwerkelijke toegankelijkheid in de praktijk.

Grote organisatorische knelpunten zijn niet gevonden. Er is veel inzet en betrokkenheid bij stembureauleden, locatiebeheerders en de Buitendienst om inwoners met een lichamelijke beperking te ondersteunen. Dankzij deze inzet kan de gemeente terugvallen op de praktische ervaring en bereidheid van medewerkers en vrijwilligers. Tegelijkertijd zijn er echter weinig formele beleidsstukken, systematische evaluaties en vaste procedures ontwikkeld om structureel aandacht te hebben voor de toegankelijkheid van stembureaus.

Beantwoording deelvragen

In het vervolg wordt per deelvraag beknopt ingegaan op de bevindingen, conclusies en aanbevelingen. In bijlagen 1 en 2 vindt u de uitwerking van de resultaten van de enquête voor stembureauvoorzitters en locatiebeheerders. In bijlage 3 vindt u de uitwerking van de resultaten van de enquête voor een ervaringsdeskundige.

1. Welke wet- en regelgeving en richtlijnen zijn van toepassing?

Het wettelijk kader voor toegankelijke stembureaus is helder. De Kieswet (artikel J 4, lid 2) schrijft voor dat burgemeester en wethouders er zorg voor dragen dat alle in de gemeente aangewezen stemlokalen zodanig zijn gelegen en zo zijn ingericht en uitgerust dat mensen met lichamelijke beperkingen zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen.

Indien burgemeester en wethouders niet voldoen aan het tweede lid informeren zij de gemeenteraad over de reden hiervoor (artikel J 4, lid 3). Dit wordt het ‘pas toe of leg uit’-principe genoemd. Het ministerie van BZK heeft het kader uitgewerkt in de zogeheten Criteria Integrale Toegankelijkheid Stembureaus. Deze criteria hebben betrekking op aspecten als drempelhoogte, breedte van doorgangen, aanwezigheid van hellingbanen en aangepaste stemhokjes, duidelijke bewegwijzering en voorzieningen voor blinden en slechtzienden. Daarnaast zijn ook het VN-verdrag Handicap, het Besluit bouwwerken en leefomgeving en het landelijke Actieplan Toegankelijk Stemmen van toepassing.

Enkel nieuwe stemlocaties worden voorafgaand aan de verkiezingen bezocht door de projectleiding, waarbij de checklist toegankelijkheid gezamenlijk met de locatiebeheerder wordt doorgenomen. Alle locaties ontvangen daarnaast een inventarisatieformulier waarin wordt gevraagd of de locatie toegankelijk is voor inwoners met een lichamelijke beperking. Ook worden vragen gesteld over onder meer de aanwezigheid van een gehandicaptenparkeerplaats, speciale toiletten en stoelen met leuningen.

Een positief punt is dat tijdelijke voorzieningen – zoals drempelhulpen en hellingbanen – beschikbaar zijn en bij vrijwel alle verkiezingen worden ingezet. Deze werken vaak naar tevredenheid, maar uit de enquêtes en interviews blijkt dat er soms knelpunten ontstaan, zoals te steile hellingbanen of oprijplaten die de deur blokkeren.

Conclusie is dat de wettelijke eisen worden nagestreefd en in de voorbereiding worden betrokken, maar dat de borging en toetsing daarvan onvoldoende systematisch plaatsvindt.

Het verdient aanbeveling aan het college om de toegankelijkheid van alle stemlocaties periodiek te controleren, ook stembureaus die eerder bij een of meerdere verkiezingen zijn gebruikt. Gebruik hiervoor de landelijke *Checklist toegankelijke stemlocaties voor gemeentemedewerkers* (welke eventueel kan worden verfijnd in samenspraak met ervaringsdeskundigen en ervaren stembureauvoorzitters). Zo worden ontoegankelijkheden en potentiële verbeterpunten tijdig gesignaleerd en kan waar nodig vooraf worden bijgestuurd.

2. Welke ambities en beleidsvoornemens heeft de gemeente?

Land van Cuijk heeft op dit moment geen beleidsplan voor toegankelijke verkiezingen. Er zijn geen concrete ambities of meetbare doelen vastgesteld. Positief is dat in het verkiezingsdraaiboek wel een passage over toegankelijkheid is opgenomen en dat landelijke kaders zoals het *Actieplan toegankelijk stemmen* worden meegenomen in de voorbereiding. Dit verkiezingsdraaiboek wordt voor iedere verkiezing geactualiseerd. Tegelijkertijd ontbreekt een document dat de landelijke kaders vertaalt naar lokale ambities en aangeeft hoe de voortgang wordt gemeten.

Conclusie is dat de gemeente vooral reactief handelt. De beperkte hoeveelheid klachten en incidenten worden direct aangepakt en opgelost. Er is geen sprake van een proactieve beleidsmatige formulering van eigen ambities en doelen.

Aanbevolen wordt aan de raad om het college te verzoeken op korte termijn – bij voorkeur vóór de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026 – een beleidsnotitie *Toegankelijk stemmen* op te stellen. In de beleidsnotitie kan de gemeente prioriteiten aangeven en concrete stappen uitwerken, bijvoorbeeld op het gebied van structurele betrokkenheid van belangenorganisaties, evaluatie van fysieke toegankelijkheid en monitoring van locaties. Maak hierbij gebruik van best practices uit andere gemeenten. Deze notitie helpt om prioriteiten te stellen, wat het vertalen van de omvangrijke landelijke criteria-lijst naar meer handzame en werkbaar checklists en instructies vergemakkelijkt.

3. Hoe zijn taken en verantwoordelijkheden verdeeld en hoe verloopt de samenwerking?

De verantwoordelijkheden zijn in de praktijk duidelijk verdeeld. Het projectteam Verkiezingen coördineert de voorbereiding en uitvoering en werkt hierbij samen met gemeentelijke afdelingen zoals Burgerzaken, de Buitendienst, Facilitair, Communicatie en Vastgoed.

Er is sprake van een vaste overlegstructuur die in frequentie toeneemt naarmate de verkiezingen dichterbij komen. De Buitendienst zorgt voor inrichting en tijdelijke voorzieningen, terwijl stembureauvoorzitters op de dag zelf toezicht houden op de toegankelijkheid. Locatiebeheerders stellen de gebouwen beschikbaar en verlenen soms praktische ondersteuning.

De samenwerking tussen deze bovengenoemde partijen wordt als zeer positief beoordeeld. Stembureauvoorzitters gaven de samenwerking met de Buitendienst gemiddeld een 9,3 en met locatiebeheerders een 9,1. Ook de tevredenheid van locatiebeheerders over het contact met de gemeente is hoog (7,7 voor het contact, 8,7 voor de samenwerking bij de inrichting). Deze cijfers onderstrepen dat de praktijk grotendeels soepel verloopt.

De Rekenkamer constateert dat voorzitters via verschillende kanalen worden geïnstrueerd, waaronder een e-learning, een voorzittersoverleg en via MS Teams. Toch gaven in de enquête niet alle voorzitters aan deze instructies te hebben ontvangen. In de instructies komt fysieke toegankelijkheid vaak nauwelijks aan bod. Ook evaluaties worden vooral benut om praktische zaken te bespreken; toegankelijkheid is zelden een thema.

Conclusie is dat de samenwerking sterk is, maar dat er een risico ontstaat doordat kennis en ervaring vooral impliciet worden overgedragen en er wordt vertrouwd op de parate kennis en toewijding van de betrokkenen.

Onze aanbeveling aan het college is om fysieke toegankelijkheid structureel te agenderen in de overleggen van het projectteam, en om in samenspraak met ervaren voorzitters en de buitendienst vaste agendapunten te ontwikkelen. Onder medewerkers en vrijwilligers is door de jaren heen veel waardevolle kennis opgebouwd. Deze opgebouwde kennis en ervaring kan beter worden vastgelegd en overgedragen wanneer toegankelijkheid een vast aandachtspunt wordt van de instructies ter voorbereiding. Ook zou het college kunnen overwegen de bezetting van stembureaus door ambtenaren minder vrijblijvend te organiseren, zodat voldoende en ervaren voorzitters beschikbaar zijn. Introduceer daarnaast een compacte set van 3–5 cruciale toegankelijkheidspunten die de stembureauvoorzitter vóór opening, halverwege de dag en vlak voor sluiting standaard controleert. Gebruik hiervoor de landelijke *Actielijst toegankelijk stemlokaal voor stembureauleden* ter inspiratie.

4. Hoe is de informatievoorziening richting kiezers en raad?

De gemeente gebruikt verschillende kanalen om kiezers te informeren: de gemeentelijke website, huis-aan-huisbladen, sociale media en lokale kranten. In de communicatie wordt informatie over toegankelijkheid aangeduid met icoontjes. De informatievoorziening volgt een vaste tijdslijn: ca. twee maanden voor de verkiezingen vindt publicatie op de gemeentelijke website plaats, vier weken en één week vooraf in de lokale krant, en één week vooraf via de huis-aan-huis verspreide kandidatenlijsten. Voor kwetsbare doelgroepen, zoals inwoners met een verstandelijke beperking, wordt gebruikgemaakt van communicatiemateriaal van ProDemos.

Toch kent de informatievoorziening beperkingen. Niet alle locaties met een mindere toegankelijkheid worden expliciet benoemd. Daarnaast ontvangt de gemeenteraad geen informatie over de staat van toegankelijkheid, terwijl er in enkele gevallen wel beperkingen in beeld waren en de Kieswet voorschrijft dat deze door het college moeten worden gemeld aan de raad.

Conclusie is dat de algemene informatievoorziening naar inwoners over verkiezingen goed functioneert, maar dat communicatie over de fysieke toegankelijkheidskenmerken van specifieke locaties beter kan. Ook de raad wordt niet proactief geïnformeerd over stembureaus die niet volledig aan de landelijke eisen voldoen.

Aanbevolen aan het college wordt om voorafgaand aan elke verkiezing een overzicht te publiceren van alle stemlocaties met gedetailleerde toegankelijkheidskenmerken, inclusief mogelijke beperkingen. Daarnaast moet de raad op grond van artikel J 4, lid 3 van de Kieswet expliciet geïnformeerd worden door het college over locaties die niet volledig aan de

landelijke criteria voldoen. Verbind aan eventuele afwijkingen een duidelijke motivering en tijdspad (indien mogelijk) voor verbetering. Maak – indien van toepassing – in de publieksinformatie expliciet welke locaties niet aan alle eisen voldoen en verwijs naar alternatieve locaties die wél voldoen.

5. In hoeverre worden belangenorganisaties betrokken?

Tot voor kort was er geen structureel overleg met belangenorganisaties. De Stichting Toegankelijk Land van Cuijk, opgericht in 2022, was niet betrokken bij de voorbereiding of evaluatie van verkiezingen. Tijdens het onderzoek heeft de stichting aangegeven hier wél graag een rol in te willen spelen. Inmiddels heeft de gemeente de stichting uitgenodigd om een rol te spelen bij het beoordelen van nieuwe stemlocaties op de eerstvolgende verkiezingsdag. Dit is een positieve ontwikkeling. De stichting benadrukt vooral het belang van de bereikbaarheid van de locatie (zoals parkeerplaatsen en aanlooproutes) en van de visuele toegankelijkheid. Ook adviseert zij om de informatievoorziening beter af te stemmen op de doelgroep, bijvoorbeeld door publicatie via hun eigen kanalen.

Conclusie is dat de gemeente kansen laat liggen door belangenorganisaties niet eerder structureel te betrekken, maar dat er nu perspectief is op verbetering.

Aanbevolen aan het college wordt om de Stichting Toegankelijk Land van Cuijk structureel te betrekken bij beleidsvorming, locatiebeoordelingen, communicatie en evaluaties.

6. Hoe wordt toegankelijkheid gemonitord en geëvalueerd?

Voorafgaand aan verkiezingen vullen locatiebeheerders vragenlijsten in en worden nieuwe locaties fysiek geïnspecteerd. De buitendienst controleert de voorzieningen de dag vóór de verkiezingen, en op de verkiezingsdag zelf gebruiken voorzitters een interne checklist. Na verkiezingen vindt een evaluatie plaats met stembureauvoorzitters en met de buitendienst. 59% van de voorzitters nam hieraan deel. Van deze groep gaf slechts de helft aan dat toegankelijkheid aan bod kwam. Locatiebeheerders en belangenorganisaties zijn meestal niet betrokken bij deze evaluaties. Concrete verbeterpunten uit eerdere verkiezingen betroffen onder meer betere verlichting en het correct plaatsen van drempelhulpen.

Positief is dat problemen op de dag zelf vaak snel worden opgelost dankzij de korte lijnen met de buitendienst en/of door kordaat optreden van stembureauleden of een beheerder. Tegelijkertijd blijkt dat ervaringen met ontoegankelijke situaties – bijvoorbeeld te steile hellingbanen of deuren die moeilijk te openen zijn – niet systematisch worden geregistreerd. Voorzitters gaven aan dat klachten of observaties soms geen terugkoppeling opleverden.

Conclusie is dat de evaluaties waardevol zijn, maar te beperkt van opzet en zonder vaste aandacht voor fysieke toegankelijkheid.

Aanbevolen wordt om alle betrokkenen (voorzitters, beheerders, buitendienst) uit te nodigen en fysieke toegankelijkheid een vast evaluatiepunt te maken. Ook is het wenselijk de resultaten in een openbaar toegankelijk verslag te bundelen en actief te delen met de gemeenteraad.

7. Welke lessen zijn te trekken uit onderzoeken naar toegankelijkheid van stembureaus door andere rekenkamers?

Uit onderzoeken in o.a. de gemeenten Utrecht en Wageningen blijkt dat periodieke toetsing van alle locaties noodzakelijk is. Ervaringsdeskundigen moeten vanaf de selectie van locaties betrokken worden, en afwijkingen dienen openlijk gecommuniceerd te worden richting inwoners en raad. Een gestructureerde toetsing en open verslaglegging vormen daarbij de sleutel.

Voor Land van Cuijk zijn deze lessen goed toepasbaar. De gemeente scoort hoog op praktische samenwerking en betrokkenheid, maar mist nog structuur, beleid en rapportage om de continuïteit in kwaliteit te borgen. Door goede praktijken van andere gemeenten over te nemen kan de gemeente een volgende stap zetten: van een voornamelijk pragmatische aanpak naar een systematisch geborgd beleid.

Bestuurlijke reactie (bureauonderzoek)

Bestuurlijke reactie op Rekenkamerbrief betreffende onderzoek toegankelijkheid stembureaus voor inwoners met een lichamelijke beperking.

Deze memo geeft een algemene bestuurlijke reactie op de rekenkamerbrief met betrekking tot het onderzoek naar de toegankelijkheid van stembureaus voor inwoners met een lichamelijke beperking.

Algemeen

Het College is blij met het positieve karakter van de conclusies na de eerste fase van het onderzoek toegankelijkheid van de stembureaus voor inwoners met een lichamelijke beperking. In algemene zin onderschrijven we dat er als "nieuwe" gemeente nog weinig formele beleidsstukken, systematische evaluatie en vaste procedures ontwikkeld zijn om structurele aandacht te hebben voor de toegankelijkheid van stembureau. Vanuit de situatie van herindeling heeft de afgelopen jaren de focus gelegen op het doen. De recent ingelaste tussentijdse Tweede Kamerverkiezingen dragen ertoe bij dat een aantal aanbevelingen nog niet gerealiseerd kunnen worden voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Hieronder geven wij per conclusie en aanbeveling onze bestuurlijke reactie:

1. Wet- en regelgeving en richtlijnen.

Conclusie is dat de wettelijke eisen worden nagestreefd en in de voorbereiding worden betrokken, maar dat de borging en toetsing daarvan onvoldoende systematisch plaatsvindt.

Het verdient aanbeveling aan het college om de toegankelijkheid van alle stemlocaties periodiek te controleren, ook stembureaus die eerder bij een of meerdere verkiezingen zijn gebruikt. Gebruik hiervoor de landelijke Checklist toegankelijke stemlocaties voor gemeentemedewerkers of ontwikkel (welke eventueel kan worden verfijnd in samenspraak met ervaringsdeskundigen en ervaren stembureauvoorzitters). Zo worden ontoegankelijkheden en potentiële verbeterpunten tijdig gesignaleerd en kan waar nodig vooraf worden bijgestuurd.

Bestuurlijke reactie:

We hechten belang aan periodiek controleren. In de praktijk organiseert onze gemeente gemiddeld één verkiezing per jaar. Ook de komende jaren organiseren wij elk jaar een verkiezing. Omdat daarbij de toegankelijkheid van stembureaus (bij inventarisatie en evaluatie) volop aandacht krijgt, voldoen we daarmee aan een periodieke controle.

2. Ambities en beleidsvoornemens gemeente

Conclusie is dat de gemeente vooral reactief handelt. De beperkte hoeveelheid klachten en incidenten worden direct aangepakt en opgelost. Er is geen sprake van een proactieve beleidsmatige formulering van eigen ambities en doelen

Aanbevolen wordt aan de raad om het college te verzoeken op korte termijn – bij voorkeur vóór de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026 – een beleidsnotitie Toegankelijk stemmen op te stellen. In de beleidsnotitie kan de gemeente prioriteiten aangeven en concrete stappen uitwerken, bijvoorbeeld op het gebied van structurele betrokkenheid van belangenorganisaties, evaluatie van fysieke toegankelijkheid en monitoring van locaties. Maak hierbij gebruik van best practices uit andere gemeenten. Deze notitie helpt om prioriteiten te stellen, wat het vertalen van de omvangrijke landelijke criteria-lijst naar meer handzame en werkbare checklists en instructies vergemakkelijkt.

Bestuurlijke reactie:

Het college kan zich vinden in de noodzaak voor het opstellen van een beleidsnotitie in ruime zin (dus niet enkel gericht op inwoners met een lichamelijke beperking). De voorkeur van de rekenkamer om dit nog te doen voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 is niet realistisch. De rekenkamerbrief geeft op dit moment enkel de resultaten weer van de eerste fase van het onderzoek. De rekenkamer geeft aan het veldwerk op te kunnen pakken gedurende de gemeenteraadsverkiezingen 2026. De eventuele conclusies en aanbevelingen van het totale onderzoek wil het college graag betrekken in de beleidsnotitie.

Daarnaast ontbreekt het ook aan ambtelijke capaciteit om de beleidsnotitie op te stellen gezien de tussentijdse Tweede Kamer verkiezingen 2025 en de voorbereiding op de gemeenteraadsverkiezingen 2026.

3. Verdeling taken en verantwoordelijkheden en samenwerking

Conclusie is dat de samenwerking sterk is, maar dat er een risico ontstaat doordat kennis en ervaring vooral impliciet worden overgedragen en er wordt vertrouwd op de parate kennis en toewijding van de betrokkenen.

Onze aanbeveling aan het college is om fysieke toegankelijkheid structureel te agenderen in de overleggen van het projectteam, en om in samenspraak met ervaren voorzitters en de buitendienst vaste agendapunten te ontwikkelen. Onder medewerkers en vrijwilligers is door de jaren heen veel waardevolle kennis opgebouwd. Deze opgebouwde kennis en ervaring kan beter worden vastgelegd en overgedragen wanneer toegankelijkheid een vast aandachtspunt wordt van de instructies ter voorbereiding. Ook zou het college kunnen overwegen de bezetting van stembureaus door ambtenaren minder vrijblijvend te organiseren, zodat voldoende en ervaren voorzitters beschikbaar zijn. Introduceer daarnaast een compacte set van 3–5 cruciale toegankelijkheidspunten die de stembureauvoorzitter vóór opening, halverwege de dag en vlak voor sluiting standaard controleert. Gebruik hiervoor de landelijke Actielijst toegankelijk stemlokaal voor stembureauleden ter inspiratie.

Bestuurlijke reactie:

De aanbeveling structureel agenderen onderwerp fysieke toegankelijkheid in het overleg van het projectteam Verkiezingen wordt in aanloop op de gemeenteraadsverkiezingen 2026 overgenomen.

Ook zal bij de evaluatie met stembureau voorzitters en buitendienst gevraagd worden naar vaste agendapunten. Zoals bekend is de rol voorzitter stembureau voorbehouden aan ambtenaren (of gepensioneerden), dat is niet vrijblijvend. Door positieve stimulering blijkt er voldoende capaciteit te zijn. Het op persoonsniveau minder vrijblijvendheid organiseren stuit op juridische problemen en daarnaast geloven we juist in de motivatie die een stembureau voorzitter moet hebben om zijn zware rol goed te vervullen. De actielijst toegankelijkheid stembureau zit in de e-learning, in de stembureau instructie in Teams en fysiek in de voorzittersmap. Aan de voorzitter is de opdracht meegegeven om voor opening verschillende zaken te checken (o.a. toegankelijkheid). Gedurende de verkiezingsdag worden een aantal stembureaus ook fysiek bezocht door het Verkiezingsteam om te controleren.

4. Informatievoorziening richting kiezers en raad

Conclusie is dat de algemene informatievoorziening naar inwoners over verkiezingen goed functioneert, maar dat communicatie over de fysieke toegankelijkheidskenmerken van specifieke locaties beter kan. Ook de raad word niet proactief geïnformeerd over stembureaus die niet volledig aan de landelijke eisen voldoen.

Aanbevolen aan het college wordt om voorafgaand aan elke verkiezing een overzicht te publiceren van alle stemlocaties met gedetailleerde toegankelijkheidskenmerken, inclusief mogelijke beperkingen. Daarnaast moet de raad op grond van artikel J 4, lid 3 van de Kieswet expliciet geïnformeerd worden door het college over locaties die niet volledig aan de landelijke criteria voldoen. Verbind aan eventuele afwijkingen een duidelijke motivering en tijdspad (indien mogelijk) voor verbetering. Maak – indien van toepassing – in de publieksinformatie expliciet welke locaties niet aan alle eisen voldoen en verwijst naar alternatieve locaties die wél voldoen.

Bestuurlijke reactie:

Het college acht het opzetten en onderhouden van een gedetailleerd systeem van toegankelijkheidskenmerken, inclusief mogelijke beperkingen als zeer tijdrovend. Ook denkt het college dat inwoners met een lichamelijke beperking hun keuze van stemlocatie niet laten afhangen van de toegankelijkheid, maar willen stemmen op de dichtstbijzijnde locatie. Ieder stembureau moet toegankelijk zijn voor inwoners met een lichamelijke beperking en daar mogelijk geholpen worden hun democratische stem uit te brengen (o.a. middels extra inzet van stembureauleden, gehandicaptenparkeerplaats). Tot op heden zijn er geen onvolmaaktheden bekend, dat een inwoner die gelegenheid niet heeft gehad. Zoals bekend hebben wij ook een mobiel stembureau die instellingen bezoekt waar inwoners zitten met geringe mobiliteit en hebben we ook een speciaal stembureau in Grave voor blinden en slechtzienden. Daar we gezorgd hebben dat alle stembureaus toegankelijke zijn voor inwoners met een lichamelijke beperking is er geen melding naar de gemeenteraad nodig geweest. Overigens zijn er ook geen signalen geweest vanuit inwoners.

5. Het betrekken van belangenorganisatie

Conclusie is dat de gemeente kansen laat liggen door belangenorganisaties niet eerder structureel te betrekken, maar dat er nu perspectief is op verbetering.

Aanbevolen aan het college wordt om de Stichting Toegankelijk Land van Cuijk structureel te betrekken bij beleidsvorming, locatiebeoordelingen, communicatie en evaluaties.

Bestuurlijke reactie:

Het betrekken van de Stichting Toegankelijkheid Land van Cuijk acht het college als zeer zinvol. Het college heeft van de projectleider begrepen dat de contacten gelegd zijn en zij meer betrokken worden bij de verkiezingen.

6. Het monitoren en evalueren van de toegankelijkheid

Conclusie is dat de evaluaties waardevol zijn, maar te beperkt van opzet en zonder vaste aandacht voor fysieke toegankelijkheid.

Aanbevolen wordt om alle betrokkenen (voorzitters, beheerders, buitendienst) uit te nodigen en fysieke toegankelijkheid een vast evaluatiepunt te maken. Ook is het wenselijk de resultaten in een openbaar toegankelijk verslag te bundelen en actief te delen met de gemeenteraad, betrekken bij beleidsvorming, locatiebeoordelingen, communicatie en evaluaties.

Bestuurlijke reactie:

Aan deze aanbeveling wordt direct gehoor gegeven bij de evaluatie van de Tweede Kamerverkiezingen 2025 en vastgelegd, zodat eventuele verbeterpunten meegenomen kunnen worden bij de organisatie van de gemeenteraadsverkiezingen 2026.

7. De lessen die getrokken kunnen worden uit onderzoeken naar toegankelijkheid van stembureaus door andere rekenkamers

Uit onderzoeken in o.a. de gemeenten Utrecht en Wageningen blijkt dat periodieke toetsing van alle locaties noodzakelijk is. Ervaringsdeskundigen moeten vanaf de selectie van locaties betrokken worden, en afwijkingen dienen openlijk gecommuniceerd te worden richting inwoners en raad. Een gestructureerde toetsing en open verslaglegging vormen daarbij de sleutel. Voor Land van Cuijk zijn deze lessen goed toepasbaar. De gemeente scoort hoog op praktische samenwerking en betrokkenheid, maar mist nog structuur, beleid en rapportage om de continuïteit in kwaliteit te borgen. Door goede praktijken van andere gemeenten over te nemen kan de gemeente een volgende stap zetten: van een voornamelijk pragmatische aanpak naar een systematisch geborgd beleid. De Rekenkamer adviseert daarom het college om de komende periode te gebruiken om afspraken, instructies en evaluaties structureel vast te leggen. Daarmee wordt niet alleen de huidige praktijk ondersteund, maar ook verzekerd dat de toegankelijkheid bij toekomstige verkiezingen op peil blijft.

Bestuurlijke reactie:

Het College onderschrijft bovenstaande.

Nawoord Rekenkamer Land van Cuijk

We danken het college voor zijn reactie op onze brief. Daarnaast danken we de deelnemers aan de enquêtes en interviews voor hun medewerking. Ons onderzoek laat zien dat de toegankelijkheid van de stembureaus in Land van Cuijk over het geheel genomen goed op orde is. Grote problemen zijn niet aangetroffen en de inzet en betrokkenheid van stembureauleden, locatiebeheerders en de buitendienst zorgen ervoor dat inwoners met een lichamelijke beperking in de praktijk meestal zonder belemmeringen kunnen stemmen.

Tegelijkertijd blijkt dat dit resultaat sterk afhankelijk is van de praktische inzet, toewijding en ervaring van medewerkers. Omdat formele afspraken, beleidsstukken en systematische evaluaties ontbreken, is de borging kwetsbaar. Bij personeelsswisselingen of onvoorziene omstandigheden kunnen hierdoor knelpunten ontstaan.

De Rekenkamer adviseert daarom het college nogmaals om de komende periode te gebruiken om afspraken, instructies en evaluaties structureel vast te leggen. Daarmee wordt niet alleen de huidige praktijk ondersteund, maar ook verzekerd dat de toegankelijkheid bij toekomstige verkiezingen op peil blijft. De Rekenkamer deelt niet de opvatting dat met het organiseren en evalueren van verkiezingen automatisch voldoende invulling wordt gegeven aan haar aanbeveling om de toegankelijkheid van alle stemlocaties periodiek te controleren.

Het college heeft daarnaast in zijn reactie aangegeven dat het door de Rekenkamer voorgestelde systeem voor het vastleggen en bijhouden van toegankelijkheidsinformatie tijdrovend zou zijn. Wij onderkennen dat het opzetten van een dergelijk systeem enige inspanning zal vergen, maar wijzen erop dat het onderhoud ervan in de praktijk naar verwachting beperkt zal zijn. Een goed opgezet en actueel systeem draagt bij aan continuïteit en vermindert de afhankelijkheid van individuele kennis en ervaring.

Wij begrijpen de overwegingen van het college over het minder vrijblijvend organiseren van de bezetting van stembureaus. We kunnen die redenering volgen, maar moedigen het college wel aan om te blijven nadenken over hoe de inzet van voldoende stembureauvoorzitters op langere termijn goed kan worden geborgd.

Tot slot zijn wij verheugd dat onze brief positief is ontvangen en dat onze aanbevelingen worden gezien als ondersteuning bij het verder versterken van de goede praktijk binnen Land van Cuijk. Wij zullen de verdere uitwerking daarvan met belangstelling volgen.

Met vriendelijke groet,

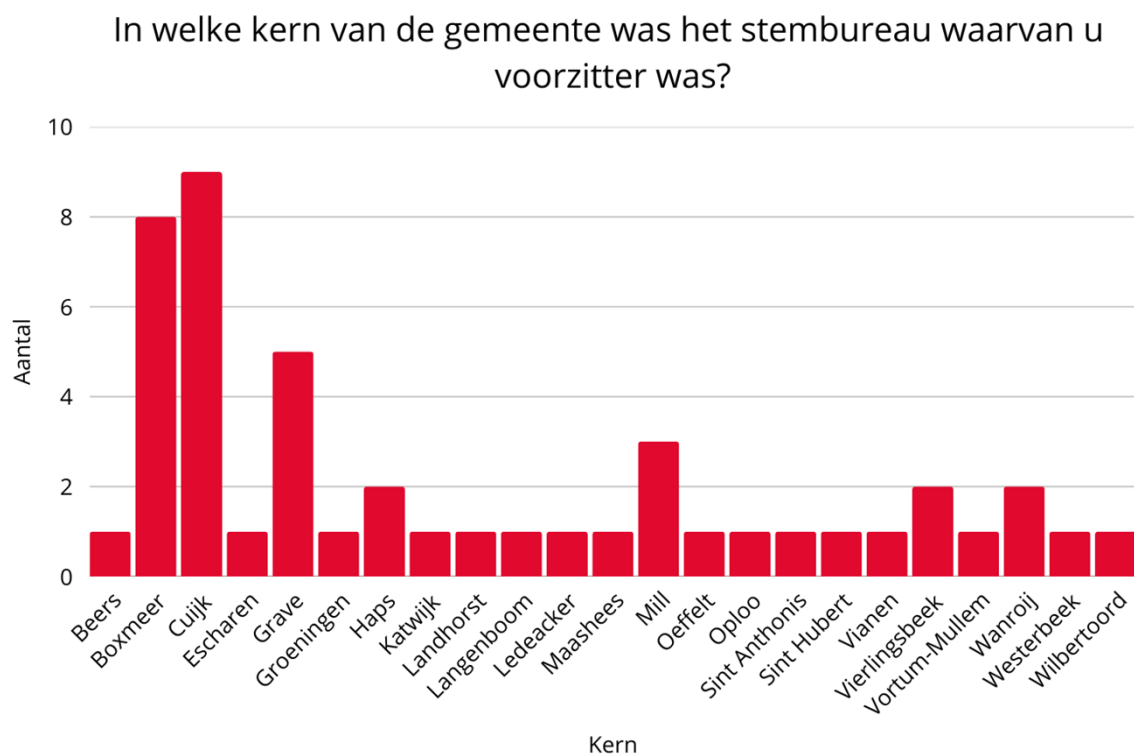
Karin Meijer
Voorzitter Rekenkamer Land van Cuijk

Bijlage 1: Uitwerking resultaten enquête stembureauvoorzitters

In het kader van het rekenkameronderzoek naar de toegankelijkheid van stembureaus voor inwoners met een lichamelijke beperking heeft de Rekenkamer in juli 2025 een enquête uitgezet onder voorzitters van stembureaus binnen de gemeente. In totaal vulden 51 van de 57 voorzitters de vragenlijst in (89%). Deze voorzitters zijn, gezien hun centrale rol op de verkiezingsdag, goed gepositioneerd om te beoordelen hoe toegankelijk de stembureaus daadwerkelijk zijn voor inwoners met een lichamelijke beperking. Vanwege het ontbreken van actuele contactgegevens konden 6 stembureauvoorzitters niet worden bereikt.

Van de 51 respondenten was 57% vrouw (n=26) en 43% man (n=20). De meeste voorzitters beschikten over ruime ervaring: 65% (n=31) had al vier of meer verkiezingen als voorzitter meegemaakt. 19% (n=9) vervulde deze rol voor het eerst.

De geografische spreiding was groot: respondenten kwamen uit vrijwel alle kernen van de gemeente. De meeste stemlocaties waarvan de voorzitters reageerden bevonden zich in Cuijk (19%), Boxmeer (17%) en Grave (11%). Daarnaast waren locaties in onder meer Mill, Westerbeek, Oploo, Sint Hubert en Vianen vertegenwoordigd (zie figuur 1).

Figuur 1

Wat betreft de locatie van het stembureau bevond 50% zich in dorpshuizen, wijkcentra of gemeenschapshuizen. Scholen waren de tweede meest voorkomende locatie (15%), gevolgd door sporthallen of gymzalen (8%), zorginstellingen (6%), overheidsgebouwen (6%) en enkele overige locaties zoals een horecagelegenheid of een evenemententent. In sommige gevallen betrof het een tijdelijke voorziening, bijvoorbeeld een tent op een vlonder, omdat de gebruikelijke locatie niet beschikbaar was. Daarnaast werd in enkele gevallen een mobiel stembureau ingezet.

Voor wat betreft de openbare toegankelijkheid van deze locaties gaf 81% (n=39) aan dat de locatie normaal gesproken openbaar toegankelijk is. 10% (n=5) antwoordde ontkennend en 8% (n=4) wist het niet zeker.

De fysieke bereikbaarheid voor inwoners met een rolstoel of een ander mobiliteitshulpmiddel werd gemiddeld beoordeeld met een 8,75. 42% (n=20) gaf de maximale score van 10, gevolgd door 23% (n=11) met een 8 en 19% (n=9) met een 9. Een enkeling gaf een score van 2. De toelichtingen op deze vraag laten een genuanceerd beeld zien. Meerdere voorzitters meldden dat hun locatie volledig drempelloos was, met brede doorgangen en automatische deuren. Anderen beschreven dat het stembureau was gevestigd in een gebouw met een helling naar de ingang. In een aantal gevallen werden echter problemen gesignaleerd, bijvoorbeeld bij de genoemde tentconstructie, waar geïmproviseerde oprijplaten niet afdoende waren. De oprijplaten werden later omgedraaid om deze bruikbaar te maken, met als gevolg dat de deur niet meer dicht kon.

Wat betreft parkeervoorzieningen gaf 81% (n=39) aan dat er een gehandicaptenparkeerplaats in de buurt van het stembureau aanwezig was. Slechts 2% (n=1) gaf aan van niet, en 17% (n=8) wist het niet. In de toelichtingen werd vermeld dat in sommige gevallen de parkeerplaatsen relatief ver van de ingang lagen. In één geval was sprake van drie officiële parkeerplaatsen voor mindervaliden, plus extra ruimte voor bijvoorbeeld taxivervoer.

De ingang van het gebouw was volgens 40% (n=19) voorzien van een drempelhulp of hellingbaan. 58% (n=28) gaf aan dat een drempelhulp of hellingbaan niet nodig was, terwijl 2% (n=1) aangaf dat de voorziening ontbrak waar deze wél nodig was. Uit de toelichtingen bleek dat sommigen de drempel van geringe hoogte als geen belemmering beschouwden, terwijl anderen wezen op de ontoereikendheid van de bestaande hellingbaan vanwege de steilheid of de afwezigheid van aanvullende hulp na binnenkomst.

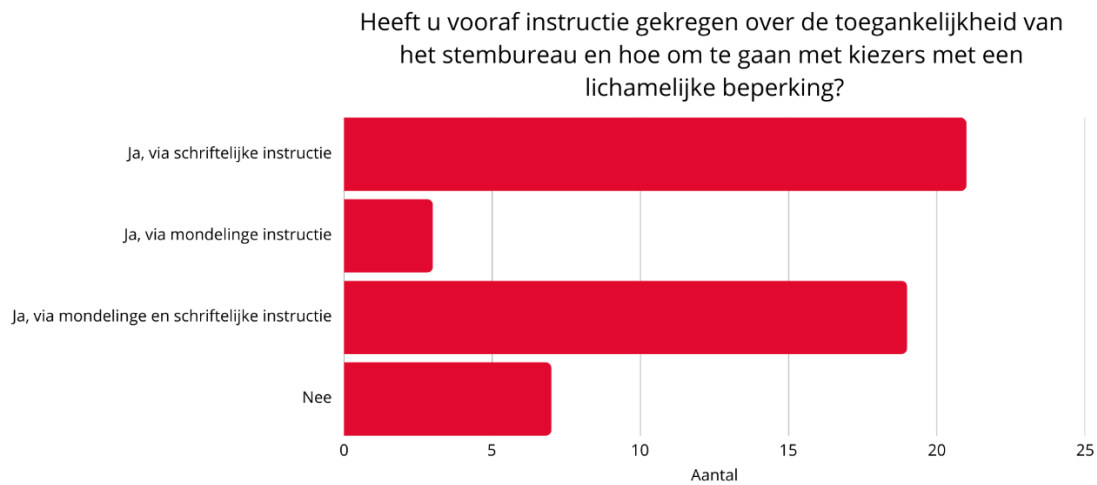
Binnen het stembureau bleek de toegankelijkheid goed geregeld: alle respondenten (100%) gaven aan dat er voldoende ruimte was voor inwoners met een hulpmiddel om zich te verplaatsen. De meeste stemlocaties waren gelijkvloers en ruim opgezet. Specifieke voorzieningen zoals verlaagde stemhokjes waren in veel gevallen beschikbaar. 40% van de respondenten (n=19) gaf hiervoor een score van 10, 35% (n=17) een 8, en 19% (n=9) een 9. Sommige voorzitters merkten op dat het aangepaste stemhokje in de praktijk slechts incidenteel nodig was, maar wel als waardevolle voorziening werd beschouwd.

Ondersteuning voor kiezers met een lichamelijke beperking bij binnenkomst was vrijwel altijd beschikbaar: 94% (n=45) van de voorzitters gaf aan dat er altijd iemand beschikbaar was om te helpen. 4% (n=2) gaf aan dat dit soms het geval was en slechts één persoon gaf aan dat er geen ondersteuning aanwezig was. De hulp werd in de praktijk meestal geboden door een lid van het stembureau zelf of door een gastvrouw of beheerder van de locatie. In een enkel geval werd opgemerkt dat de ingang niet goed zichtbaar was vanuit de zaal, waardoor het actief aanbieden van hulp bemoeilijkt werd.

De duidelijkheid van aanwijzingen en bewegwijzering binnen en rondom het stembureau werd gemiddeld gewaardeerd met een 8,17. 25% gaf een 10 (n=12), nog eens 25% een 9 (n=12), en 29% een 8 (n=14). Er werden drie onvoldoendes gegeven. Enkele respondenten wezen op verwarring wanneer zich meerdere stembureaus in één gebouw bevonden, of wanneer het stemlokaal diep in een sporthal lag, waarbij standaard bewegwijzering niet volstond.

92% (n=45) van de voorzitters had op verkiezingsdagen geen situaties meegemaakt waarin kiezers met een lichamelijke beperking problemen ondervonden. 8% (n=4) rapporteerde wel zulke incidenten. Het betrof onder meer een scootmobielgebruiker die problemen ondervond door het korte touw van het stempotlood, en een kiezer die moeite had met het lezen van het stembiljet, ondanks de aanwezigheid van een loep. In beide gevallen werd het probleem met ondersteuning van stembureauleden direct opgelost.

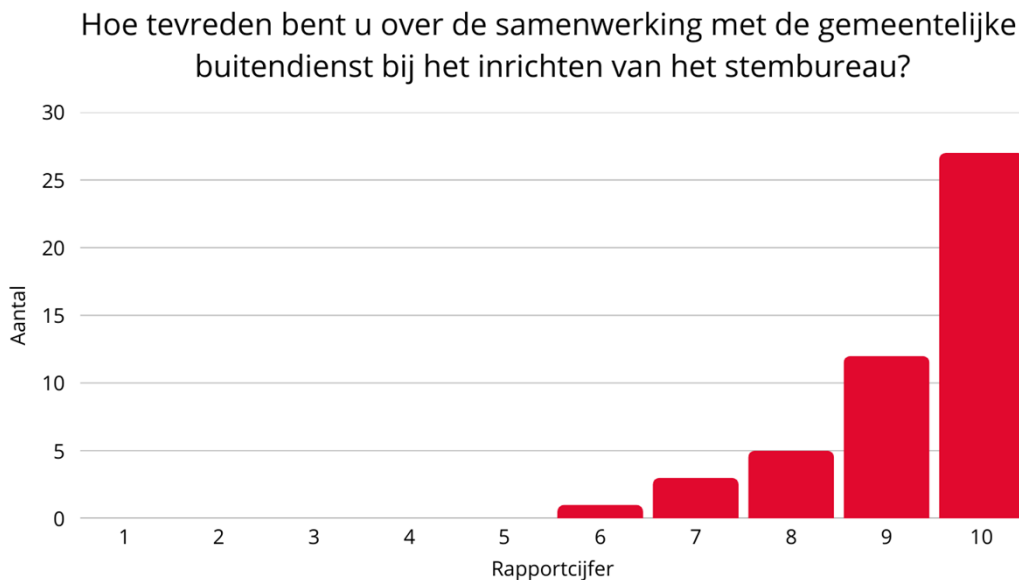
Op het gebied van instructie voorafgaand aan de verkiezingen gaf 38% (n=19) aan zowel schriftelijke als mondelinge instructie te hebben ontvangen. 42% (n=21) ontving alleen schriftelijke instructie, 6% (n=3) alleen mondelinge en 14% (n=7) gaf aan geen instructie te hebben gekregen (zie figuur 2). Schriftelijke instructies kregen gemiddeld een 8,64, mondelinge instructies een 8,85. Toch gaven meerdere voorzitters aan dat de instructies meer gingen over stemprocedures dan over de praktische aspecten van toegankelijkheid. Als suggestie werd onder andere genoemd om zelf de route naar het stemhokje eens met een rolstoel af te leggen, om knelpunten beter te kunnen signaleren.

Figuur 2

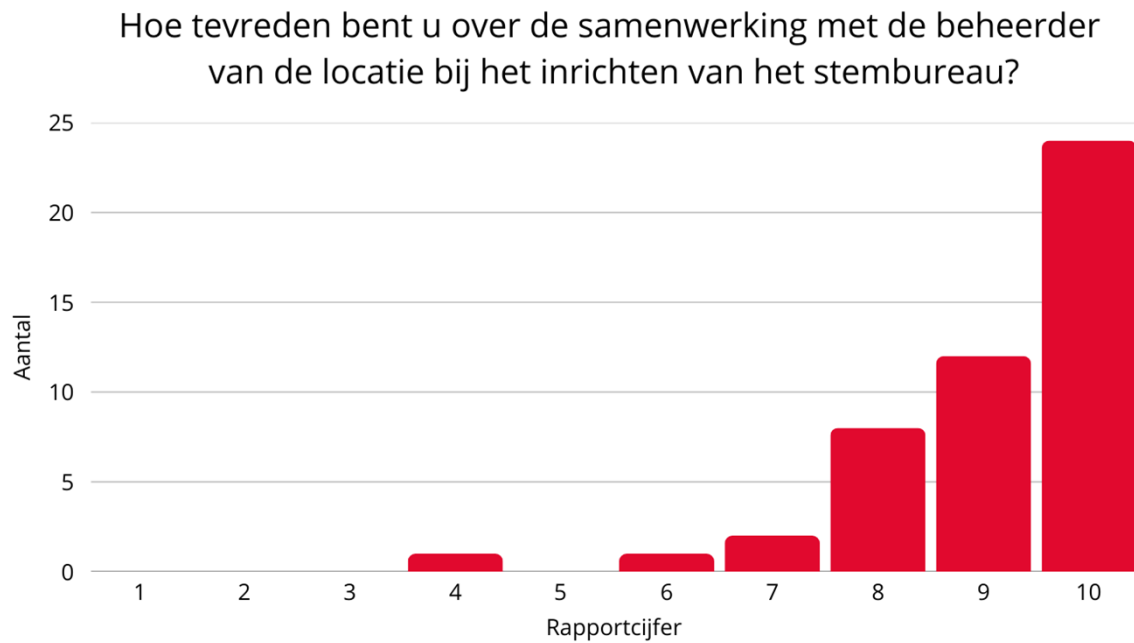
96% (n=46) van de voorzitters wist waar zij terecht konden met klachten of meldingen over toegankelijkheid. 83% van de voorzitters (n=40) gaf aan te weten waar kiezers terecht konden met dergelijke vragen, 17% (n=8) van de voorzitters wist dit niet.

De samenwerking met de gemeentelijke buitendienst werd hoog gewaardeerd: gemiddeld een 9,27. 56% (n=27) gaf een 10, 25% (n=12) een 9 (zie figuur 3). Voorzitters prezen de stipte levering van materialen, de bereikbaarheid bij vragen en de bereidheid om problemen op te lossen.

Figuur 3

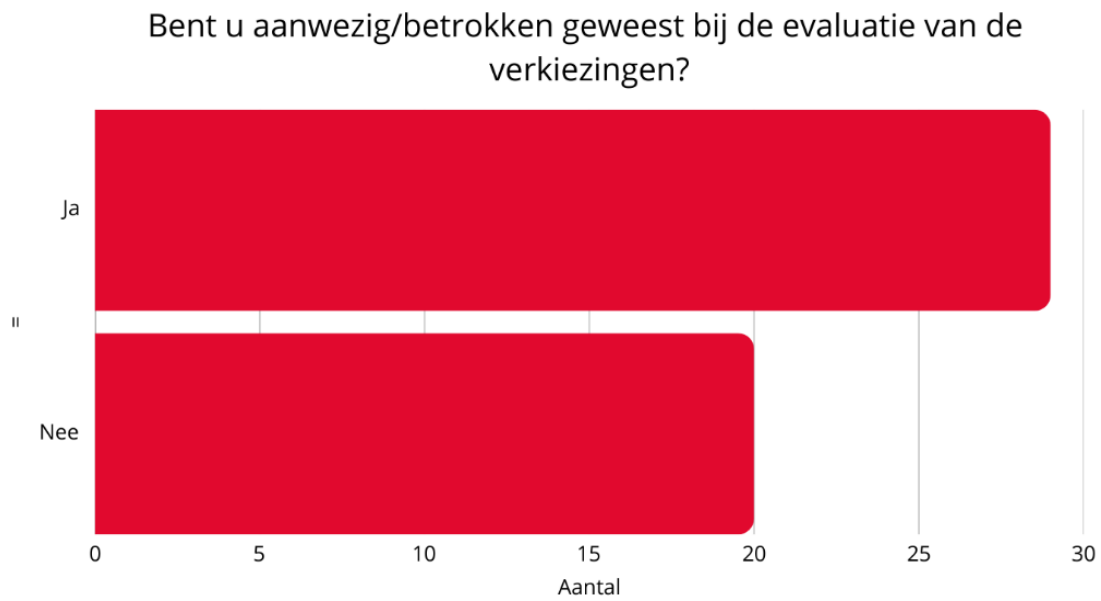
Ook de samenwerking met de beheerder van de locatie werd met gemiddeld een 9,08 goed beoordeeld. 50% gaf een 10 (n=24), 25% een 9 (n=12) (zie figuur 4). Enkele voorzitters meldden dat zij bij afwezigheid van een beheerder zelf alles moesten opzetten, wat vooral op tijdsdruk stuitte wanneer de locatie pas kort voor opening beschikbaar was.

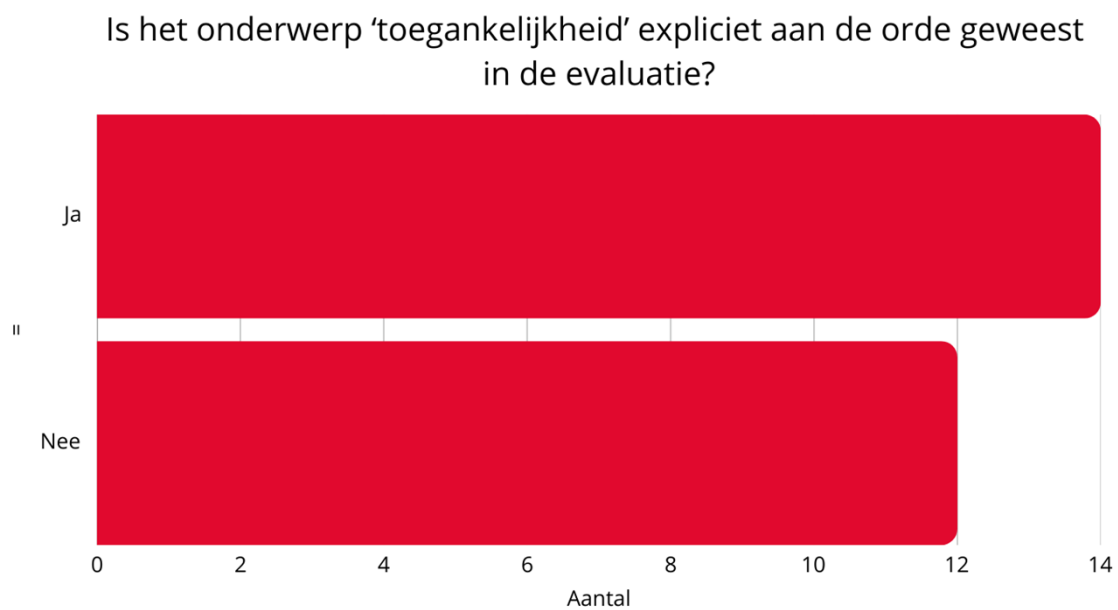
Figuur 4

Slechts 4% (n=2) van de voorzitters gaf aan klachten te hebben ontvangen van kiezers met een lichamelijke beperking over de toegankelijkheid. De overige 96% (n=47) rapporteerde geen klachten. De opmerkingen die stembureauvoorzitters wel ontvingen van stemmers, betroffen met name waardering voor de aandacht en ondersteuning vanuit het stembureau.

59% van de voorzitters (n=29) nam deel aan een evaluatie na de verkiezingen (zie figuur 5). Van deze groep gaf 54% (n=14) aan dat toegankelijkheid expliciet aan de orde kwam (zie figuur 6). Dit betekent dat in bijna de helft van de evaluaties het onderwerp niet werd besproken, hoewel dit mogelijk te verklaren is doordat zich geen knelpunten voordeden.

Figuur 5

Figuur 6

Als overall beoordeling gaven de voorzitters hun stembureau gemiddeld een 8,69 voor toegankelijkheid. 31% gaf een 10 (n=15), 31% een 9 (n=15) en 25% een 8 (n=12) (zie figuur 7). Uit de toelichtingen blijkt dat veel respondenten tevreden zijn over hoe het geregeld was, maar ook realistisch blijven over mogelijke verbeteringen. Denk aan het plaatsen van extra aangepaste stemhokjes, het verbeteren van hellingbanen of het verkorten van de afstand tussen parkeerplaatsen en ingang.

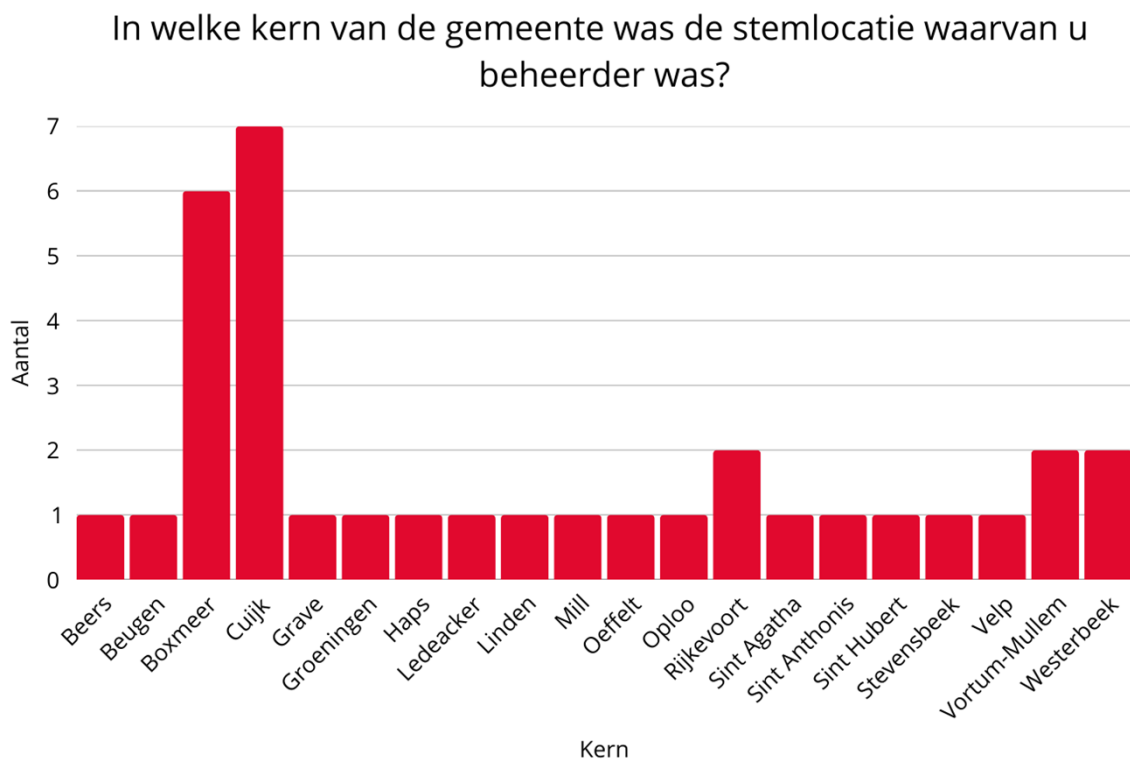

Figuur 7

Bijlage 2: Uitwerking resultaten enquête locatiebeheerders

In aanvulling op de enquête onder stembureauvoorzitters heeft de Rekenkamer een tweede enquête gehouden onder locatiebeheerders van stemlocaties. Beheerders zijn primair verantwoordelijk voor het beheer en de dagelijkse gang van zaken in de gebouwen waar tijdens verkiezingen stembureaus worden ingericht. In totaal hebben 43 van de 51 beheerders (84%) de vragenlijst ingevuld.

De stemlocaties waarvan de beheerders deelnamen aan de enquête waren verspreid over de hele gemeente. Locaties in Cuijk (21%), Boxmeer (18%) en Grave (10%) waren het meest vertegenwoordigd, gevolgd door kernen als Mill, Vortum-Mullem, Westerbeek, Beugen en Sint Anthonis (zie figuur 8).

Figuur 8

Wat betreft de hoofdfunctie van het gebouw, gaf 53% van de respondenten aan dat hun locatie een dorpshuis, wijkcentrum of gemeenschapshuis was. Daarnaast fungeerden 16% van de locaties als school, 3% als zorginstelling, 3% als overheidsgebouw en 5% als horecagelegenheid. Enkele respondenten gaven als functie aan: multifunctionele accommodatie, bedrijvenpand of ouderenontmoetingscentrum.

85% van de locaties (n=33) werd al vier keer of vaker als stembureau gebruikt. Slechts 3% gaf aan dat de locatie pas één keer was ingezet, en 8% wist het niet. Dit geeft aan dat het merendeel van de locaties ervaring heeft met het faciliteren van verkiezingen.

Op de vraag of bij eerdere verkiezingen opmerkingen of klachten binnenkwamen over de toegankelijkheid van de locatie, antwoordde 100% van de respondenten ontkennend. In de toelichtingen werd herhaaldelijk genoemd dat de locatie goed toegankelijk is en dat er nooit problemen zijn geweest. Dit beeld wordt versterkt door het feit dat veel locaties structureel voorzien zijn van voorzieningen als hellingbanen, automatische deuren of gelijkvloerse toegang.

Toch werd in een klein aantal toelichtingen aandacht gevraagd voor minder zichtbare belemmeringen. Zo werd in één geval opgemerkt dat een kiezer eerst door twee zware deuren moest om bij het stemlokaal te komen. De tussendeur kon open blijven staan met een blokje, maar de buitendeur was moeilijker te openen. Een andere respondent gaf aan dat er wel een aangepast stemhokje was, maar dat dit te krap was voor een scooter of elektrische rolstoel. Ook werd de vraag gesteld of er voor blinden en slechthorenden wel voldoende ondersteuning beschikbaar was.

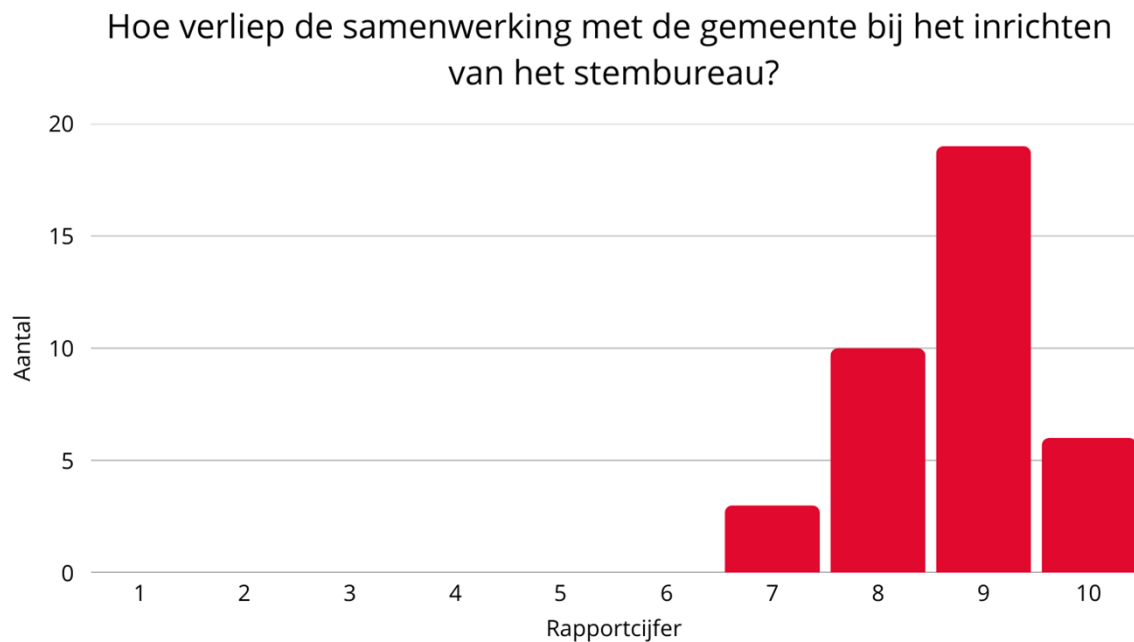
Op de vraag of er voorafgaand aan de verkiezingen contact was met de gemeente over toegankelijkheid, gaf 50% van de beheerders aan dat dit inderdaad het geval was. De overige 50% had geen specifiek contact (zie figuur 9). De inhoud van het contact varieerde. Enkele respondenten meldten dat ambtenaren van de gemeente de locatie vooraf kwamen bekijken om te controleren op drempels, hellingbanen en de geschiktheid van de ruimte voor rolstoelen en scootmobielen. Ook werden afspraken gemaakt over de looproutes, de plaatsing van stemhokjes en over openingstijden. In sommige gevallen verliep dit contact per e-mail, in andere gevallen mondeling of telefonisch.

Figuur 9

Van de beheerders die contact hadden met de gemeente, gaf 37% aan dat eventuele problemen naar tevredenheid waren opgelost. De overige 63% gaf aan dat dit niet van toepassing was omdat zich geen problemen voordeden. Er zijn geen meldingen gedaan van problemen die niet goed werden opgepakt.

De tevredenheid over het contact met de gemeente werd beoordeeld met een gemiddelde van 7,67. 28% gaf een 7, 39% een 8, 22% een 9 en 6% een 10 (zie figuur 10). In een enkele toelichting werd opgemerkt dat het contact met de gemeente herhaaldelijk werd gevoerd over zaken die al eerder waren afgestemd, wat verwarring opleverde. De meeste andere reacties spraken juist van duidelijke communicatie en goede afstemming.

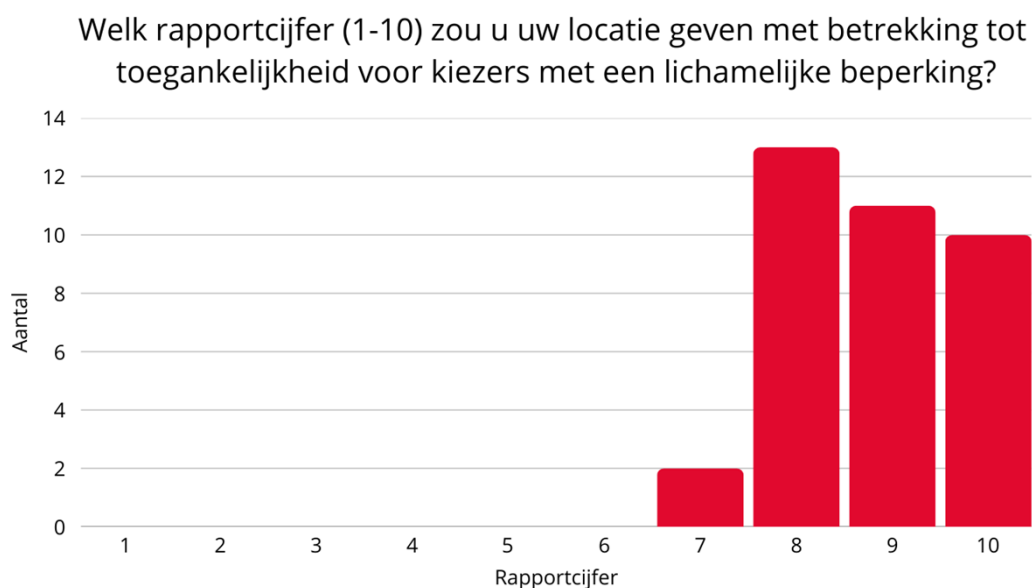
Figuur 10

Ook de samenwerking met de gemeente bij het inrichten van het stembureau werd overwegend positief beoordeeld. Het gemiddelde rapportcijfer was 8,74. 8% van de respondenten gaf een 7, 26% een 8, 50% een 9 en 16% een 10. In de toelichtingen werd het op tijd leveren en ophalen van materialen geprezen. Ook werd de betrokkenheid van gemeentelijke medewerkers bij het opbouwen van stemhokjes genoemd als positief. Eén respondent gaf aan dat de inrichting op de dag zelf werd aangepast door vrijwilligers, wat afweek van de afspraken met de gemeente en als onwenselijk werd ervaren.

De meeste beheerders gaven aan dat er geen grote verbeterpunten waren. Veel opmerkingen kwamen neer op tevredenheid met de huidige gang van zaken. Wel werden enkele suggesties gedaan, zoals het aanstellen van één vaste contactpersoon vanuit de gemeente om verwarring door wisselingen te voorkomen. Een andere suggestie betrof het verbeteren van de bewegwijzering naar de stemlocatie, en het aanpassen van zware deuren of deuren die moeilijk open konden blijven staan.

Als belangrijkste verbeteringen ter vergroting van de toegankelijkheid noemden beheerders het plaatsen van een helling direct voor de ingang, het plaatsen van oprijdrempels, en het plaatsen van een duidelijkere routeaanduiding. Een respondent benadrukte dat het proces goed loopt dankzij korte lijnen en duidelijke afspraken, en stelde voor deze werkwijze te behouden.

Als afsluitende beoordeling werd aan de beheerders gevraagd welk rapportcijfer zij hun locatie zouden geven met betrekking tot de toegankelijkheid voor kiezers met een lichamelijke beperking. De gemiddelde score bedroeg 8,81. 36% van de beheerders gaf een 8, 31% een 9 en 28% een 10. Slechts twee respondenten gaven een 7 (zie figuur 11).

Figuur 11

De toelichtingen bevestigen dit positieve beeld. Veel respondenten meldden dat hun locatie volledig rolstoeltoegankelijk is, inclusief een geschikte oprit en een ruim opgezet interieur. In sommige gevallen werd expliciet benoemd dat recent nog verbeteringen waren aangebracht, zoals een nieuwe helling of het herinrichten van de ingang.

Bijlage 3: Uitwerking resultaten enquête ervaringsdeskundige

Een ervaringsdeskundige met een lichamelijke beperking heeft meerdere keren gestemd in Land van Cuijk. Uit de beantwoording blijkt dat de meeste stemlocaties goed bereikbaar en toegankelijk zijn, met uitzondering van één locatie waar de oprit te steil was en de stoep te hoog. Binnen de stembureaus was voldoende ruimte om zelfstandig te manoeuvreren. Aangepaste stemhokjes waren beschikbaar en goed bruikbaar.

Tijdens de route naar het stembureau was er behoefte aan ondersteuning, die in de praktijk werd ingevuld door een partner of vriend. In het stembureau zelf was geen hulp nodig. Wel gaf de respondent aan dat vooraf niet duidelijk was welke stembureaus toegankelijk waren. De keuze voor een locatie werd gebaseerd op het advies op het stembiljet, zonder kennis van alternatieven. Pas later werd duidelijk dat er ook expliciet toegankelijke stembureaus beschikbaar waren.

Ondanks deze onduidelijkheid voelde de respondent zich welkom en gelijkwaardig behandeld. Toegankelijkheidsproblemen hebben nooit geleid tot twijfel over het uitbrengen van een stem. Er is geen contact geweest vanuit de gemeente om ervaringen op te halen, maar de bereidheid om mee te denken over verbeteringen is nadrukkelijk aanwezig. Volgens de ervaringsdeskundige is de aandacht voor toegankelijkheid sinds de herindeling toegenomen en zet de gemeente hierin stappen.

Als belangrijkste fysieke verbeterpunten worden het aanpassen van opritten, het verlagen van drempels, het beschikbaar stellen van lagere stembussen en begeleiding voor blinden en slechtzienden genoemd. Op organisatorisch vlak ligt de grootste winst in het verbeteren van de informatievoorziening. Een concreet voorstel is om een overzicht van toegankelijke stemlocaties mee te sturen met het stembiljet.